Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 48 (10945) 1979 чылдың фвераль 25, воскресенье 1925 чылда үндезилеттинген Өртээ 2 кеп.

КУБА ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАНЫ

Кубаның Компартиязызының ТК-ның Политбюро кежигүнү, ийиги секретары, Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Революстуг чепсектиг күштерниң министри Рауль Кастро Рус СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге Хосе Марти орденин Кремльге, февраль 23-те тывыскан. А. Н. Косыгин бо шаңнал-биле социализм тургузуушкунунуң херзенге киирген кайгамчыктыг ачы-хавыяазы дээш, куба революцияга дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын киргени дээш, совет болгаш куба улустарның аразында акы-дуңма найыралын болгаш кады ажылдажылгазын быжыглаары дээш киирген үлүү, а ол ышкаш төрүттүнгенинден бээр 75 харлааны-биле холбаштыр шаңнаткан.

Куба улус А. Н. Косыгинни Совет чазактың баштыңы, СЭКП-ның удуртукчуларының бирээзи, марксизм-ленинизмниң, пролетаржы болгаш социалистиг интернационализмниң принциптеринге үндезилеттинген СЭКП-ның ленинчи политиказын боттандырарынга идепкейлиг киржип турар кижи деп эки билип турарын Рауль Кастро чугаалаан. Партия бо политиканың тугуну аңаа-биле делегейниң бедик болгаш өзүп турар авторитедин чедип алган, ооң тодаргай херечизи болза, партияның болгаш күрүнениң шылгараңгай ажылдакчызы Л. И. Брежневке бүгү кижи төрелгетенниң ынакшылы болгаш хүндүткели болур.

Фидель Кастронуң болгаш куба улустуң өмүнээзинден Рауль Кастро А. Н. Косыгинге байыр чедирген болгаш кадык чаагай болурун, СЭКП-ның база Совет күрүнениң чаагай чоруунга үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун аңаа күзээн.

А. Н. Косыгин бедик шаңнал дээш Кубаның Компартиязының Төп Комитединге, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелинге болгаш Министрлер Чөвүлелинге, эш Фидель Кастрога чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн. Бо шаңнал болза, совет болгаш куба улустарның аразында бузулбас найыралдың херечизи, Кубаның улузу болгаш Коммунистиг партиязы-биле акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының болгаш кады ажылдажылгазының херээн быжыглаарынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кайгамчыктыг ролюн хүлээп көргени ол болур деп, А. Н. Косыгин чугаалаан.

Совет кижилер революстуг Куба-биле эп-сеткил каттыштырылгазын бодунуң интернационалчы хүлээлгези кылдыр кезээде көрүп келген, куба улус аңаа база-ла акы-дуңма найырал-биле харыылап турарын бедик-биле үнелеп турар деп, А. Н. Косыгин чугаалаан. Бистиң кады ажылдажылгавыска эштер Леонид Ильич Брежневтиң болгаш Фидель Кастронуң аразында хуудаа харылзаалары болгаш найыралы кайгамчыктыг рольду ойнап турар деп, ол уламчылаан.

Орденни тывыскан турда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары И. В. Архипов, В. Э. Дымшиц, К. Ф. Катушев, В. А. Кириллин, Т. Я. Киселев, М. А. Лесечко, И. В. Мартынов, Б. Н. Новиков, З. Н. Нуриев, Л. В. Смирнов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң херектер эргелекчизи М. С. Смиртюков, а ол ышкаш Куба Республиканың ССРЭ-де элчини С. Агирре дель Кристо болгаш Рауль Кастрону үдеп чоруур куба шериг делегациязының кежигүннери турган.

(СЭТА).

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮННҮҢ БАЙДАЛЫНГА

Бо хүннерде бүгү чурттаазында ышкаш, бистиң республиканың хоорайларында болгаш районнарында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыжының депутаттарынга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражылга хуралдары аажок улуг бедик көдүрлүүшкүннүң байдалында үргүлчүлеп турар.

Тес-Хемниң суурларындан болгаш ыраккы малчын кодаңнарындан келген хөй саныг соңгукчулар дүүн Самагалдайның Культура бажыңынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге Тываның № 392 соңгулда округундан депутаттың кандидады СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле ужурашкан. Ужуражылга хуралын улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күскомунун даргазы Н. В. Чыныгыр ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын хуралдың хүндүлүг президиумунга оон киржикчилери аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Ужуражылга хуралынга илеткел кылыры-биле депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи, СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары Н. Т. Дамба-Хууракка сөс берген. Илеткелчи совет социалистиг демократияның принциптерин болгаш ооң хөгжүлдезиниң дугайын, ол демократияны улам ыңай хөгжүдеринге СЭКП-ның XXV съездизиниң, бистиң чурттуң чаа Үндезин Хоойлузунуң база ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге соңгулдалар дугайында хоойлуларның аажок улуг ужур-дузалыын онзалап демдеглээн. Ооң соонда ол эрткен соңгулдадан бээр бо соңгулдага чедир районнуң социал-экономиктиг хөгжүлдезинде бурунгаарлаашкыннарның дугайынга доктаап, чамдык сан-түңнерни көргүскен. Ооң-биле кады илеткелчи районда ажыл-херектиң чорудулгазында бай- [illegible] рар, ооң үш чылдарында күрүнеге эът, дүк садар планын район күүсетпээн, Өске-даа чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар бар. Ооң соонда оратор бо хүннерниң чугула сорулгаларынга, ылаңгыя мал кыштаглаашкынын хүр-чаагай чорударының, часкы тарылгага бүгү талалыг белеткенириниң айтырыгларынга доктааган болгаш онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш ССР Эвилелиниң бүгү соңгукчуларынга, хамаатыларынга СЭКП ТК-ның Кыйгырыынга төлептиг күш-ажыл-биле харыылаар ужурлуг бис дээрзин демдеглээн.

Илеткелчи чугаазының сөөлгү кезээнге ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат Г. Ч. Ширшинниң партийжи болгаш хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазын, ооң чаңчылдарын соңгукчуларга таныштыргаш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидады дээш районнуң бүгү соңгукчулары бадылаашкынның чаңгыс кижи дег бээр дээрзинге быжыг бүзүрелин илереткен.

Ужуражылга хуралынга «О. Шынаа» совхозтуң директору Н. Д. Балчий-оол, «Чодураа» совхозтуң хойжузу М. Т. Суванзин, Шуурмакта ыяш белеткээр пунктуунуң начальниги С. Ч. Шалык, «Сельхозтехниканың» районнар аразында каттыжыышкынының эргелекчизи К. Л. Лапчаа, «Тес-Хем» совхозтуң механизатору Д. С-Б. Арапчор санал берип, чүве чугаалаан. Олар СЭКП-ның болгаш Совет күрүнениң ленинчи иштики болгаш даштыкы политиказын бүрүнү-биле чүүлдүгзүнмүшаан, партияның болгаш чазактың кижи дугайында аңаа сагыш салыышкынынга районнуң ажылчы чоннары төлептиг ажыл-иши-биле харыылаар дээрзинге долу бү- [illegible] дин-биле үнелеп, аңаа боттарының чагыгларын бергеннер. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнү — бо чылдың март 4-те төлептиг кандидат Григорий Чоодуевич Ширшин дээш боттарының бадылаашкыннарын бир үн-биле бээринче хуралдың киржикчилерин болгаш районнуң бүгү соңгукчуларын олар кыйгырганнар.

Ужуражылга хуралынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат Г. Ч. Ширшин чүве чугаалаан.

— ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадынга мээң кандидатурамны деңнириткени дээш хамыктың мурнунда бүгү соңгукчуларга, силер бүгүдеге, чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни илергейлээрин, бо бедик идегелди шынзыдар дээш, бүгү күжүмнү, билиимни Төрээн чурттуң чечектелиишкини база ооң күчү-шыдалын быжыглаары дээш харам чокка бээримни бүзүредирин чөпшээреп көрүңер — деп, ол эгезинде демдеглээн. Ооң соонда ол бистиң чуртувуска эрткен соңгулдадан бээр болгулаан улуг болуушкуннарның дугайынга доктааган. Оларның аразында эң улуг болуушкун СЭКП-ның XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының төөгүлүг ужур-дузазын депутатка кандидат онзалап демдеглээш, съездиниң болгаш пленумнарның шиитпирлерин боттандырар дээш чуртта чорудулуп турар кандаар-даа аажок улуг ажыл-херектерниң дугайын тодаргай чугаалаан.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ленинчи даштыкы политиканы чайгылыш чокка боттандырып турарын оратор онзалап айыткаш, маадырлыг вьетнам улуска удур хаваныг кыдат агрессияны бүгү совет улус-биле, делегейниң кижи төрелгетен-биле бир домей. Тываның ажылчы чоннары шыңгыы буруу шаап, аңаа холбаштыр Совет чазактың медеглелин олар бүрүн деткип турарын онзалап демдеглээн.

[illegible] автономнуг республикаларның конституцияларын хүлээп алганы, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын байырлааны база онзагай болуушкуннар болуп демдеглеттинген. СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринде, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында онгу беш чылдың үш чылдарында партияның болгаш улустуң ажыл-чорудулгазының түңнелдерин үндүргеш, дараазындагы үеде сорулгаларны тодараткан дээрзин депутатка кандидат айыткан.

Чурттуң эрге-чагыргазының дээди органынга эрткен соңгулдадан бээр бистиң Тыва АССР-ниң амыдыралынга болгулаан кайгамчык чаартылгаларның дугайында Г. Ч. Ширшин доктааган. «Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы аныяк республиканың дугайында партияның болгаш чазактың доктаамал сагыш салыышкынының чайынналчак илерээшкини болган. Республиканың экономиктиг социал болгаш культура амыдыралының хөгжүлдезинге улуг бурунгаар базымнар кылдынган, үлетпүрнүң кол бүдүрүлге фондулары 50 хуу көвүдээн. Тоску беш чылдың баштайгы үш чылынга деңнээрге үлетпүр продукциязын 78 млн. рубльге хойну бүдүрген. Бүдүрүлгениң чуртталга болгаш культура амыдыралының тудуглары улам калбарган.

Сөөлгү чылдарда агаар-бойдустуң берге байдалдары турза-даа, партияның болгаш чазактың доктаамал дузаламчызының ачызында республиканың кодээ ажыл-агыйы улам хөгжүп, продукция бүдүрери көвүдээн болгаш ооң материал-техниктиг баазазы быжыгып турар. Улус ажыл-агыйының өске адырлары улам бурунгаар хөгжээн, ажылчы чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидер талазы-биле хөй чүүлдер кылдынган. Оларның ортузунга партийжи организастыг болгаш идей-кижизидилгелиг ажылдың деңнели бедээн.

Депутатка кандидат Тес-Хем районнуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң, ажылчы чоннарның сөөлгү чылдарда чедип алган чедиишкиннеринге доктааган. Ниитизи-биле районда кол фондуларының капитал салыышкынының хемчээли өскен. 1977 чылга деңнээрге эрткен чылын сүт, дүк бүдүрери көвүдээн. Ынчалзажок Г. Ч. Ширшин кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгаарты сорулгаларже угландырган. Район эрткен үш чылдарда күрүнеге эът, дүк садарының планын күүсетпээн. Малдың продуктулуу чавыс, төрүүр чүс малга онааптыр чаш төлдү планнаттынганынга дыка четпести ап турар. Ниити малда төрүүр малдарның деңзигүрү эвээш. Малдың баш саны шоолуг өспейн турар, оларның өлүп хораар чоруу ам-даа хөй.

Ол бүгү четпестерни чайладырының, мал продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедириниң, малга быжыг чем-сурну тургузарының, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң болгаш ажылдың шынарын экижидериниң, камналга чурумун күштелдирериниң айтырыгларынче оратор партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының кичээнгейин угландырган. Чоннуң амыдыралының культуразын бедидериниң, бажың чаныга ногаа, картофель тарыырының, суурлар чаагайжыдылгазының болгаш күш-ажылчы коллективтерниң ролюн бедидериниң, социалистиг хоойлу-дүрүмнү база хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарының дугайын ол онза чугулалап айыткан.

Чугаазының түңнелинде Г. Ч. Ширшин аңаа бедик бүзүрелди көргүскени дээш соңгукчуларга өөрүп четтиргенин база катап илеретипшаан, Тес-Хемниң ажылчы чоннары СЭКП-ның XXV съездизиниң, партия Төп Комитединиң ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин күүседиринге төлептиг үлүүн киирер, онгу беш чылдың дөрткү чылының даалгаларын чедиишкинниг боттандырып шыдаар дээрзинге быжыг бүзүрелди илереткен.

МАРТ 4 1979

ССРЭ-НИҢ
ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ
СОҢГУЛДА ХҮНҮ

Кызыл районда «Тере-Хөл» совхозта ивижилер бригадазының бригадири Сотпа Серенович Тожу бодунуң ажылынга бердинген улустуң бирээзи. Ол совхоз төвүнден 50—100 километр ыракта чурттап турар ивижилерге доктаамал барып, оларның чымыштыг ажыл-ижинге бодунуң үлүг-хуузун база киирип турар. Амгы үеде эң не харысалгалыг ажыл — иви малдың төрүлдези эгелээн. Ынчангаш Сотпа Тожунуң ажылы улам чайчокталган.

ЧУРУКТА: бригадир С. Тожу Айыл-Бажы деп черде ажылдап турар аныяк ивижи Геннадий Сонам-биле чугаалажып турары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ТЕМПИЗИ БЕДИК

Онгу беш чылдың дөрткү чылында аныяк хоорай Ак-Довуракка эштир бассейнниг спорт комплекстиниң, 10 садыгжы ажылдаар магазинниң, чуртталга бажыңнарының, улуг машиналар гаражының болгаш өске-даа албан черлериниң тударын тудугжулар хүлээпкен.

Бо сорулгаларны күүседири-биле тудугжулар чыл эгезинден эгелеп күжениишкинниг ажылдап киргеннер. Январь айда Ак-Довуракта ийи тудуг эргелелдери боттарының планныг онаалдаларын ажыр күүседип шыдаан. Бо чорук дыка хөй тудугжу бригадаларының боттарының социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткенинден болган. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Данзырын Калдар-оолдуң бригадазы ийи звенога үстүп алгаш, оларның бирээзи Постоянный суурда алдан аал ишти чурттаар бажыңда, а өскези энергоцехти алгыды тудары-биле ажылдап турарлар. Ийи звено аразында социалистиг чарыштыг. Бажың тудуп турар Лүндүп Сыдааның звенозу январь айның планын 131, а Данзырының Калдар-оолдуу 148 хууга күүседип, өске тудугжу бригадалардан тиилекчи болганнар.

Кызыл-Мажалыкта эът комбинадының ажылчыннарынга тудуп турары 18 аал ишти чурттаар чуртталга бажыңында алдарлыг тудугжу Салчак Кара-оолдуң бригадазы январь айда база эрестиг ажылдап, боттарының ай планын 126 хуу күүсеткеннер. Тудугжу-шеверлекчи бригадалар аразынга социалистиг чарышка Галина Колданың бригадазы эки ажылдаан. Олар январь айның планын 128 хуу күүсеткен.

Х. МОНГУШ.

БЕРГЕДЭЭШКИННЕР ТАВАРЖЫП ТУРАР

Чоокта чаа «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хойжуларының хуралы болган. Аңаа мал кыштаглаашкынының амгы байдалын болгаш мал чеминиң чарыгдалының дугайында чугаалашкан.

Совхозта белеткеттинген мал чеми эвээжээн. Арткан сенаж болгаш силосту чүгле саар инектерге берип турар. Мал чемин үзүктелдирбес сорулга-биле Успа-Нурда хыыргыыш белеткеп турар. Ында 4 трактор, 5 машиналыг 13 кижини быжыглап тургускан. Олар ында эки кызымаккай чоруун көргүзүп, ажылын үзүктелдирбейн ажылдавышаан. Хыыргыышты хээндектээш, аңаа холуй сава, сиген, хады будуун холуй ыбыраткаш, малга бээр.

Совхозтуң кыштагларының колдуу ховуда. Ында кыштагларда элээн бергедээшкиннер таваржып турар. Сиген болгаш хыыргыыш сөөртүлгези үзүктелип турары хаая эвес. Бир кодан хойга хүнде бир тонна хээндектээн чем бээр. Ону эккеп бергеш, 5-6 хонукта келбейн баар. Ынчап барганда 3-4 хүнде хойлар чем чок артар таварылгалар таваржып кээр. Кыштаглар чоогунуң одарларын далбыйлап каапкан, ында эът-сиген кончуг эвээш. Мынчангаш бистиң совхозта бергедээшкиннер эвээш эвес. Янзы-бүрү чылдаганнар-биле совхозта муң ажыг хой өлген. Оон хөй кезиин ценурозтан (хойнуң бажы тенниир аарыы) өлген деп турар. Ук аарыгның тарадыкчызы ыт болгаш бөрү болур. Бо девискээрде черлик ыт эндерилген, өөр-бөлүк чедип-сезип-биле маңнажып чоруур. Ындыг ыттар бир малчынның 14 хоюн чип кааны чажыт эвес. Ол дугайында хамаарышкан албан организациялар кандыг-даа хемчег албаан. Элээн хөй хойлар арып баксыраш, янзы-бүрү аарыглар болгаш чылдагааннардан өлген. Ынча малдың хораан чылдагааны совхозтуң дирекциязы мал чемин эмин эрттир кырзаангаш, эрте баксыраан малды хөлүн эрттирипкенинде.

Эвээш бичелеп келген мал чемин үлээрде кодаңнарда малдың кандыг байдалдыг турарын ылгап көрбейн шуптузун деңге үлептер. Бо дугайында база бир янзы бодаар болза эки.

Амгы кыш-берге-даа болза, хойжулар бедик хүлээлгелерни алгылаан. Ылаңгыя сураглыг хойжу Иван Сафонов төрүүр 100 хойдан 120 хураган, хөй бүрүзүнден 4,5 кг дүктү, Тюлюш Кара-оол төрүүр 100 хойдан 100 хураган, бир хойдан 4,2 кг дүктү алырын хүлээнгеннер.

Ам хөй болдаашкыны кидин түлүк эгелей берген. Малчын кижиниң уйгу-чыдын чок ажылы эгелээн.

Х. СЕРЭЭ.

Таңды район.

ТАЙБЫҢ, КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Д. Ф. Устинов-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге Кунцевонуң соңгулда округундан депутаттың кандидады, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Дмитрий Федорович Устинов-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны Москвада «Минск» деп концерт залынга февраль 23-те болган.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, академик А. Ф. Белов Д. Ф. Устиновтуң амыдыралчы оруун чугаалагаш, соңгулдалар хүнүнде коммунистерниң болгаш партия кежигүннери эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырган.

Совет кижилер, коммунистерниң болгаш партия кежигүннери эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш бадылап тура, төрээн Коммунистиг партиязының ленинчи политиказы дээш бадылаары ол болур деп, чүве чугаалаан кижилер демдеглээн. СЭКП-ның даштыкы политиктиг угланыышкыны делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдыырынче, тайбың программазын чайгылыш чок күүседиринче угланган дээрзин олар база чугаалааннар. Ынчалза-даа агрессияның күштери бар болганда, совет алдарлыг Чепсектиг Күштер моон соңгаар-даа бодунуң харысалгалыг сорулгаларын күүсединге эргежок чугула бүгү чүүлдер-биле хандыртынган турзун дээш бистиң партиявыс бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

Чылганнарның чылыы-биле уткааны Д. Ф. Устинов чүве чугаалаан. Амгы соңгулдаларны юбилейлиг деп болурун ол чугаалаан. Совет улус ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыжының депутаттарын соңгуур. Он чыыш — чаа ниитилелди тургузарының оруунга он үе-чада болур. Бирги чыыш соонда хөй үе эртпээнде болза, бистиң Төрээн чуртувус таныттынмазы-биле чаартынган.

Советтер чуртунуң эрткен оруун, бистиң мурнувуста ажыттынган перспективаларны чедип алган бедиктерден тода көрүп болур. Чээрби ужен чылдар бурунгаар, соңгулда мурнунуң хуралдарынга бодап турган чүүлдерни бистиң бөгүнгү ажыл-херектеривистиң болгаш планнарывыстың хемчээли-биле деңнелээрге берге болур. Ынчалза-даа кол сорулга чаңгыс боор келген, ону улам хөгжүдерин уламчылап турар бис. Партияның чайгылыш чок угланыышкыны — чурттуң күчүзүн быжыглаары, ооң айыыл чок чоруун идегелдиг хандырары, чоннуң чаагай чоруун бүгү тала-биле бедидери болур.

1974 чылда болган соңгулда мурнунуң программазы база бо сорулгаларга үндезилеттинген турган. Ол программаны чедиишкинниг күүсеткенин совет кижилер сеткил ханыышкын болгаш чоргаарал-биле демдеглеп турар. Коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү угланыышкыннарынга кайгамчыктыг чедиишкиннер чедип алдынган.

Амгы соңгулда кампаниязы СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының шиитпирлиг үе-чадазында эртип турар. Ооң шиитпирлери болгаш хүлээп алган планнары хоорайларының болгаш суурларының миллион-миллион ажыл-ишчилериниң ажыл-херээ, совет кижилерниң ниитилел болгаш политиктиг идепкейиниң, массалыг күш-ажылчы маадырлыг чоруунуң үндезинин апарган.

СЭКП-ның иштики политиказы-даа, ооң делегейге ажыл-чорудулгазы-даа бүгү совет улустуң деткимчезинге даянып турар. Ооң чедиишкиннери коммунистиг тургузуушкуннуң чедиишкиннери-биле, партия ТК-ның, Совет чазактың тодаргай болгаш чүткүлдүг ажыл-чорудулгазы-биле сырый холбаалыг.

Амгы үе-чадада СЭКП-ның делегей ажыл-чорудулгазын партияның XXIV съездизиниң ажылдап кылганы болгаш XXV съездиниң хөгжүткени тайбың программазы тодарадып турар. Ону бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкунга тайбың байдалдарны хандыдарынче, социалистиг дем каттыштырылгазын, бүгү-ниити тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынче угландырган.

ССРЭ-ниң болгаш социализмниң өске-даа чурттарының чайгылыш чок күжениишкиннериниң ачызында амгы үеде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары объективтиг боттуг чүүл апарган. Ынчалза-даа ооң чедиишкиннерин быжыглаарынга, тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынга баш удур көөр, шиитпирлиг болур чоруктар негеттинип турар. Реакция күштериниң салдары эвээш эвес. Олар чавырылдырыышкын херээнге шаптыктарны кадып, делегей байдалын чидиглендирерин оралдажып, чепсектерни эңдере бүдүрүп, дайын одагаларын өскүдеринче чүткүп турарлар.

Пекинниң амгы чагырыкчылары эң калчаалыг реакция-биле ушкажыпкан чоруп турар. Пекин Вьетнам Социалистиг Республиказе халдааш, бодунуң улуг хаанзырак политиказын бүгү делегейниң мурнунга сойгалаан. Бо чүдек-бужар үүлгедиишкин делегей эргелерин хажыдып, тайбың херээн Пекинниң харысалга чок көрүп турарын, кыдат удуртулганың боо-чепсекти кара турачыда ажыглап турар немиг херээн херечилеп турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң быжыг, чайгылыш чок интернационалчы политиказын илередип турар Совет чазактың медеглели Кыдаттың реакцыылыг чагырыкчыларының агрессилиг хөделиишкиниңге тода болгаш ийи утка чок үнелээшкинни берген. Бо чугула политиктиг документ бүгү совет кижилерниң, Чер бөмбүрзээнде тайбыңга ынакшылдыг кижилерниң бодалдарын, сагыш-сеткилин илергейлеп турар болгаш кыдат агрессорларга шыңгыы сагындырыг болган.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери болза, Советтер чуртунуң идегелдиг камгалакчызы, социалистиг чаалап алыышкыннарның, совет кижилерниң тайбың күш-ажылының күчүлүг кужу, бүгү-ниити тайбыңның чөленгиижи боор турар деп, Д. Ф. Устинов чугаалаан. Социал-экономиктиг аргаларны ажыктыг боттандырарынга база сайзыраңгай социализмниң артык күжүнге үндезилээш, Армияның болгаш Флоттуң материал-техниктиг баазазын доктаамал быжыглап турар. Ол чорук Армияның техниктиг чаартыышкынын сайзыраңгайжыдар, согуукчу болгаш от күжүн бедидер арганы берип турар. Совет дайынчыларда күчүлүг дайынчы техника бар. Олар эң мурнакчы шериг эртеми-биле чепсегленген, социалистиг Төрээн чуртту камгалаарының тиилелгелиг демиселиниң кайгамчыктыг дуржулгазы-биле чепсегленген.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң дайынчы белеткели партияның болгаш улустуң салган кандыг-даа сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлеп шыдаар бедик деңнелде турар дээрзин долу харысалга-биле силерге илтеп болур мен деп, Д. Ф. Устинов медеглээн. Барыын-даа чүкте, чөөн-даа чүкте от-биле ойнаар, боо-чепсек ажыглаарынга ынак кижилерге ол дугайын сагындырары база артык эвес.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң күжүнүң кол үндезини, совет шериг тургузуушкунунуң үндезиннериниң үндезини болза Коммунистиг партияның удуртулгазы болур. Чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаар талазы-биле сорулгаларны комплекстиг шиитпирлээринге, Чепсектиг Күштерни хөгжүдеринге болгаш сайзыраңгайжыдарынга бистиң партиявыстың Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, ССРЭ-ниң Камгалал чөвүлелиниң Даргазы, Совет Эвилелиниң Маршалы эш Л. И. Брежневтиң бодунуң копикаш чок доктаамал сагыш салыышкыны улуг ужур-дузалыг боор турар.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери Төрээн чуртту, социализмниң болгаш коммунизмниң чаалап алыышкыннарын камгалаар талазы-биле бодунуң ыдыктыг хүлээлгезин Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Армиялары-биле кады күүседип турар. Чаа хевирниң бо делегей эвилелиниң үндезини эрге-ажыктары, оларның тургузуу, марксистчи-ленинчи идеологиязы чаңгыс аай. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының бузулбас эвилели болза, делегей харылзааларынга тайбың чоруктуң күчүлүг болгаш дээштиг фактору боор турар, а ооң каттышкан Чепсектиг Күштери акы-дуңма улустарның, оларның тургузукчу күш-ажылының айыыл чок чоруунуң идегелдиг чөленгиижи боор турар.

Депутатка кандидат аңаа көргүскен бедик идегел дээш соңгукчуларга өөрүп четтиргенин илергейлээн болгаш ону бүзүредип бадыткаары-биле бүгү күжүн бээрин бүзүреткен.

(СЭТА).

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

САМАГАЛДАЙ

«Тес-Хем» совхоз—мал ажылдыг улуг ажыл-агыйларның бирээзи. Ам ооң 65 кодаңнарында 28 муң ажыг бода болгаш шээр малы кыштаглап турар. Роза Серен, Чооду Көвей-оол, Николай Данилов болгаш өске-даа чамдык малчыннар малды хүр-чаагай кыштагладып турар.

Ындыг болза-даа, совхозтуң (директору Н. Ч. Ооржак, кол зоотехник В. С. Сарыгбай) мал кодаңнарының хөй кезиинде кыштаглаашкынның байдалы ниитизи-биле багай. Сөөлгү ийи айларның дургузунда 62 мыйыстыг бода, 17 чылгы, 370 хире шээр мал өлген болгаш читкен. Ооң аңгыда 350 бода, 1250 шээр мал арып, доруп база чудаан. Сарыг-Талда 800 хире баш малды чемгербейн, суггарбайн турганы илерээн.

Совхозта мал чемниң камналгазының деңнели куду. Кодаңнарның хөй кезии шагжалар, оңгачалар-биле чедир хандыртынмаанындан мал чемин черге төп берип, төтчеглеп турар. Ортаа-Чыраа, Артыы-Суг деп черлерде алды сараат сигенниң 12 тоннадын малдар таптай базып, төтчеглээн.

Бо бүгү айтырыгларны Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитеди бодунуң хуралынга сайгарып көрген. Даандырган ажылынга харысалгазын кошкадып, бригадирлерден база малчыннардан негеделди чогуур негелдеге чедир тургуспааны, малдарга сиген саза бастырып, төтчеглеткени, күрүнеге 592 рубльдиң когаралын чедиргени дээш, ооң чамдызын эгидер сорулга-биле совхозтуң кол зоотехниги В. С. Сарыгбай, кол агроному К. Д. Ооржак оларның чартык айның шалыңын база шыгжалдазының багайындан хөй акша-түңнүг мал эмнериниң үрелгени дээш аптека эргелекчизи Г. Г. Поротованың бир айның шалыңын тырттарын комитет шиитпирлээн.

ХАНДАГАЙТЫ

Өвүр районнуң «Ак-Чыраа» совхозу (директору Т. Сандан, кол бухгалтери Д. Дыртый-оол) тургустунганындан бээр чаа-ла бир чыл чедип турар. Ажыл-агыйның кол фондулары хүн бүрү өзүп база быжыгып, күрүнеден машина-техниканы болгаш янзы-бүрү дериг-херекселдерни, хөй акша-хөреңгини ап турар. Ынчалзажок оларны чөп ажыглап, эдилээринче кичээнгей мында кончуг багай.

Машиналарны, тракторларны хууда херээнге ажыглаар болгаш чолаачылар, трактористер быжыглаттынган техниказын ээриг башкарар таварылгаларның хөйүнден 6 трактор, автомашина аварияга таваржып үрелип, тоймаглаттынган. Кывар-чаар материалдарының отчёт-учеду багай тургустунганындан 6317 кг бензин, 86 кг кывар чүүл, 143 кг мотор үзү, 70 кг автол көрдүнгенден ажыр чарыгдаттынган.

Эрткен чылын ниитиниң малынга 3500 тонна сиген белеткээр планын совхоз 3008 тоннага белеткээш, отчёт-медээзинге 3750 тонна кылдыр меге медээ берген, ынчангаш совхозтуң удуртукчулары 742 тонна сигенге хоозун немей бижилгени кылган.

Үстүнде айтырыгларны Өвүр районнуң улусчу контроль комитеди бодунуң хуралынга чугаалажып көрген. Чолаачылар, трактористер аразынга ажылды багай организастап, техниканың хөй кезии үрелип, тоймаглаттынып база кывар-чаар материалдарны нормазындан ажыр чарыгдап, күрүнеге улуг когаралды чедиргени дээш, ооң чартык-чамдызын эгидер сорулга-биле совхозтуң кол инженери М. Сапланың бир айның шалыңын база кылдынмаан 742 тонна сигенни отчётка мегелеп киргени дээш кол бухгалтер Д. Дыртый-оол, бухгалтер М. Чамбал-оол оларның айда шалыңының үштүң бирин тырттарын комитет шиитпирлээн.

ТУРАН

Бии-Хемниң район эмнелгезиниң бухгалтериязы чаңгыс кижи өске ажылга дакпырлап ажылдаарының чурумун каржызы-биле үреп турарының дугайында чоңдап кирген медээни ол районнуң улусчу контроль комитеди хынап көргеш, бодунуң хуралынга чугаалашкан. 1977—1978 чылдарның дургузунда районнуң кижи эмнелгезиниң бухгалтерия аппарадының чамдык ажылдакчыларындан ийи-үш албан-дужаалга ажылдап, акша-хөреңгини шын эвес чарыгдаар чорукту доктаамал болдуруп келген.

Хыналдадан илерээни болза, 1977 чылдың июнь айдан ноябрь айга чедир дакпырлап ажылдаар дугайында дужаал чок турган хирезинде-ле, эт-хөреңги харыылаар бухгалтерниң 114 рубль шалыңын улуг бухгалтер А. И. Хохлова-биле ооң оралакчызы М. Ф. Дьякова аразында үлежип 534 рубльди боттарынга шын эвес ёзу-биле шиңгээдип алган. Оон аңгыда А. И. Хохлова ол-ла чылдың ноябрь айда санэпидстанция бухгалтериниң шалыңының чартыын база ап турган. Ынчангаш ол чаңгыс организацияга тура үш албан дужаалга ажылдап, янзы-бүрү овуузунныг аргаларны ажыглааш, 822 рубльди шын эвес алган.

Улуг бухгалтер А. И. Хохлова аарый бээрге, санэпидстанция бухгалтериниң шалыңының чартыын ооң оралакчызы М. Ф. Дьякова ап турган. Бухгалтерияның ажылдакчылары ниитизи-биле 1821 рубльди барымдаа чокка боттары алганнар.

Саң-хоо чурумунда каржы хажыдыышкыннарны дүрген чайладырын эмнелгениң улуг эмчизи М. А. Ковалёвага комитет дааскан. Күрүнеге чедирген каражаның чамдызын эгидер сорулга-биле улуг бухгалтер А. И. Хохлованың бир айда шалыңының чартыын тырттар деп районнуң улусчу контроль комитеди шиитпирлээн.

ТООРА-ХЕМ

Тожу районнуң улусчу контроль комитеди «Тоора-Хем» совхозтуң мал эмнелгезиниң санитар пунктуунуң ажылында четпестерниң дугайында бодунуң хуралынга чугаалажып көрген. Совхоз директору В. Б. Кунгааның контроль чогундан совхозта малдың улуг эмчизи Б. Кошкар-оол, кол зоотехник Т. Чигжит олар ажылынга харысалга чок чоруун илередип, санитар-эмнелге пунктуунда турар аарыг малдарның ажаалдазынче, чемгерилгезинче, оларны эмнээринче чогуур кичээнгей салбааныңдан 1978 чылдың октябрьдан 1979 чылдың январь 15-ке чедир 95 баш моддургалар өлүп, хораан.

Ынчангаш зооветспециалистерниң ажылынга контрольду күштелдирип, илереттинген четпестерни дарый чайладырын совхозтуң директору В. Б. Кунгаадан комитет шыңгыы негээн. Оон аңгыда күрүнеге чедирген каражаның чамдызын эгидер сорулга-биле ажыл-агыйда малдың улуг эмчизи Б. Кошкар-оолдуң бир айда, кол зоотехник Т. Чигжиттиң чартык айда шалыңын тырттарын комитет доктааткан.

Кызылда районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынында улусчу контроль бөлүү — хоорайда эки ажылдыг бөлүктерниң бирээзи. Ону комбайннар септээриниң мастери Николай Михайлович Злыгастев хөй чылдарда удуртуп, бо даалганы ак сеткилдиг күүседип келген.

Фрезеровщиктер В. Н. Хлапов, В. Н. Белепков, слесарь Н. О. Байыр-оол олар болгаш өске-даа хайгыылчылар хыналдалар чорударынга доктаамал киржип, ажылды эки шынарлыг кылырынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге үлүүн киирип турар. Артык кезектер болгаш электроэнергия камналгазының айтырыы контролёрларның хүн бүрүнүң кичээнгейинде турар.

ЧУРУКТА: улусчу контроль бөлүүнүң хуралынга ээлчеглиг хыналда түңнелдериниң чугаалажып турары.

Фотозу А. ЗАЙЦЕВТИН.

БҮГҮ ТАЛАЛАРЖЕ ХАНЫЛАВЫШААН

Бүдүрүлгениң курлавырларын тып, ону ажыглаары, планныг онаалдалар күүселдези, шынар көргүзүглерин экижидери, малдың продуктулуун, чер ажылының культуразын бедидери, ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чоруктар-биле демисел—бо бүгү ажылдарже күштүг мобилизастаары көдээ ажыл-агыйда улусчу контролёрларның чугула херээ. Бо сорулгаларны «Шекпээр» совхозта улусчу контроль бөлүү канчаар боттандырып турарының дуржулгазын республиканың улусчу контроль комитеди сайгарып көрген. Ооң ажылында эки чүүлдер барын демдеглээн болгаш деткээн. Республиканың улусчу контроль комитединиң даргазының оралакчызы М. Ч.-А. Монгуштуң белеткээни материалды моон адаанда парладывыс.

СЭКП-ның XXV съездизиниң, ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин боттандырарынче ында контролёрлар бүгү күжүн угландырган. Ооң түңнелинде чамдык эки көргүзүглер чедип алдынган. Бир эвес 1975 чылда совхоз 767 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген турган болза, а эрткен чылын ол 1240 муң рубль четкен. Совхозтуң экономиказын хөгжүдеринге контролёрларның киирип турар үлүү биче эвес.

Совхозта партком (секретары М. Б. Кара-Сал), партия организациялары улусчу контроль бөлүктериниң ажылын деткип, оларның ажыл планының кол угланыышкынын тодарадып, ону парткомнуң бюрозунга бадылап берип турар. Бо хүннерде совхозта улусчу контрольдуң бир кол бөлүү, ажыл-агыйның адырларында 6 бөлүк, 7 пост бар. Ында 75 контролёрлар хаара туттунган.

Партия организациялары бөлүктер болгаш постулар удуртукчуларынга арга-дуржулгалыг, үлегерлиг, организакчы чоруун көргүскен эштерни шилииринче кичээнгейин салган. Чижээ, Н. И. Ооржак улусчу контроль бөлүүнүң даргазынга 1970 чылдан бээр каш удаа соңгудуп, партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип келген. Ол — партком кежигүнү, көдээ Советтиң депутаты.

Бир бөлүктүң ажылының дуржулгазындан

Эрткен чылын улусчу контролёрлар ниитизи-биле 24 хыналданы чорутган. Кол кичээнгейни мал кыштаглаашкынын хүр-чаагай эрттирер талазы-биле ажылдарже угландырган. Совхозта улусчу контролёрлар кыштаглаашкынга белеткелдерни частан эгелеп хайгаараары чаңчыл апарган. Чыл бүрүде апрель-май айларда активчилерниң киржилгези-биле калбак хыналдаларны чорудуп, четпестерни тодарадып турар. Эрткен чылын чорутган хыналдалар түңнелдерин парткомнуң бюрозунга чугаалажып, дыка хөй четпестерни чайладырынга, мал ажылының специалистериниң харысалгазын бедидеринге контролёрлар дээштиг салдарны чедирген.

Совхозта партком мал кажааларының, малчыннарның чурттаар бажыңнарының белеткелиниң, кодаңнарның ниити байдалының, малды чемгерер болгаш суггарар херекселдерниң чеже хире барын тодараткан, ол хыналдаларның түңнелдерин чугаалажып көрген, четпестерни чайладыр сорулга-биле тускай тудуг бригадаларын тургузарын совхозта харысалгалыг эштерден негээн. Хыналдалар үезинде болгаш ооң соонда 126 кормушкаларны немей тургускан, 8 кодаңга сут кулар доскаарларны тургускан, малчыннарның 6 бажыңын септээн, хойнуң 14 кажаазының кырын серилээн, хойжу кодан бүрүзүнге 10-12 тонна кургаг одекти белеткеп, 4 кажааны туткан.

Ынчангаш совхозтуң малчыннары 1978—1979 чылдың кыштаглаашкынынга эки белеткелдиг кирип, кодан бүрүзүнге малга бөдүүн болгаш концентрастаан чемнер салыр кормушкаларны, мал суггарар деспилерин болгаш доскаарларны четчири-биле тургускан.

Кыштаглаашкынга өй-шаанда белеткелди чорутканы бригадаларның болгаш фермаларның ажылынга, малдың баш санын өстүрериниң, күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының пландарын күүседиринге эки салдарны чедирген. Эрткен чылын торуур чүс башка оңаштыр Суг-Кажаа СБФ-ның 95 бызааны, Биче-Тей хойжу бригадазы 104 хураганны менди камгалап алган.

Эрткен чылын совхоз мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң планын 105,5 хуу, хой, өшкүнүү 101,7 хуу күүсеткен. Күрүнеге сүт садарының планын 112,4 хуу, эъттиин—107,1 хуу, дүктүүн—102 хуу боттандырган.

Совхозтуң дирекциязының дилээн ёзугаар эрткен чылын улусчу контролёрлар хойнуң чайгы семиртилгезин, ылаңгыя хураганнарны пелерипден чаргаш соонда семиртилгезин организастааның онза контрольга алган. Улусчу контролёрларның дээштиг хемчеглери чайгы одарладыышкынны эки организастаарынга, чайгы үеде чаш малдарның чемгерилгезин таарыштыр тургузарынга идигни берген, малдың чаш төлүнүң өлүп, чидери эвээжээн.

Улусчу контрольдуң кол бөлүү часкы хову ажылдарының, суггарылга болгаш мал чеминиң белеткелиниң үезинде түр постуларны немей тургускан. Контролёрлар суггарылганың шынарын болгаш сугнуң ажыглалын ийи удаа хынаан. Суггарылга үезинде мегелеп немей бижилге кылганындан суггарыкчыларга 500 рубльди артыкка төлээни илерээн. Хыналданың түңнелдерин кол бөлүктүң бюрозунга чугаалажып көрген болгаш совхоз дирекциязынче шилчиткен. Ооң түңнелинде артыкка төлеп берген акшаны буруулуглардан тырттып алган.

Суггарылганы организастаарын экижидериниң хемчеглерин өй-шаанда ап чорутканы дүжүтке көскү салдарлыг болган. Эрткен чылын совхоз суггаттыг черлерден бир гектардан-на 31 центнер хөй чылдыг сигеннерни, кукурузаның 144 центнер ногаан массазын алган. Улусчу контролёрлар дыка хөй хыналдаларны профэвилел организациязының комиссиялары, «Комсомолчу прожектор» штавы, көдээ Советтиң доктаамал комиссиялары-биле кады чорутган.

Ындыг үнүүшкүннерни Суг-Кажаа СБФ-зынге база организастап, саалдаларны, сүттүң шынарын хынап көрген. Малдың ажаалда-чемгерилгезиниң доктаамал контрольдааны бир саар инекке онаажтыр сүттүң ортумак саалдазын бедиткен болгаш эрткен чылын ол 2398 кг болган.

Техника ажыглалын улусчу контроль бөлүктери онза хайгааралга алган. Олар күзүн техниканың септелгезин болгаш кышкы кадагалалга тургусканын хынаан. Амгы үеде совхозтуң машиналары эки кадагалаттынып, машина-трактор мастерскаязын бүрүн ажыглап турар.

1978 чылда Тыва АССР-ниң совхозтарының аразында техника кадагалалын эң эки тургузар дээш чорутган көрүлде-конкурстуң түңнелинде бо совхоз бирги черни ээлеп, 600 рубльдиң шаңналын алган. Совхозта партия организациязы планныг онаалдаларны күүседир дээш, ажыл-агыйжы эвес чоруктарны чайладыр, материалдыг курлавырларны чөп ажыглаар дээш демиселче хөй-ниитиниң күжүн бидилиг башкарып турар.

Улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы Н. И. Ооржактың информациязын эрткен чылын парткомнуң бюро хуралынга ийи удаа дыңнаан, партияның ниити хуралынга бодунуң ажылының дугайын ол бир удаа отчёттаан. Бо чорук бөлүк, пост бүрүзүнүң идепкейин көдүрериниге, ажыл-херекти экижидеринге салдарлыг болган.

Бухгалтер Л. С. Куулар, механик А. Т. Саая, экономист Д. Х. Монгуш, ажылчыннар Ш. С. Кужугет, М. Бойду, С. Ооржак олар болгаш өске-даа контролёрларның идепкейлиг ажылын совхозта үнелеп турар. Эрткен чылын 14 улусчу контролёрларны совхоз дирекциязы шаңнап-мактаан.

Бо чылын улусчу контрольдуң кол бөлүү бодунуң ажылының дугайын ажылчыннарның мурнунга отчёттаан, оларның санал-оналын дыңнап, сорулгаларны тодараткан.

Улусчу контроль бөлүүнүң ажылында четпестер база бар. Бүдүрүлгениң болгаш культура-амыдыралдың объектилериниң тудуунче, тудуг материалдарының кадагалалынче, бүдүрүп турар продукцияның, ылаңгыя сүттүң шынарынче эвээш кичээнгей салып турар. Кол бөлүктүң бюрозу чамдык контролёрларның идепкейин бедидерин чедип албайн турар. Мал ажылының ажылдакчыларының культура-амыдыралының байдалдарын экижидер талазы-биле контрольду күштелдирери негеттинип турар. Чамдык бажыңнарның септелгезиниң багайындан малчыннар өглерде чурттап турар.

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер, 1978 чылда экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң планын чедиишкиннииг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш «Шекпээр» совхозту РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаан. Бо чедиишкиннерде ында улусчу контролёрларның улуг база киргени чугаажок.

Совхозта улусчу контроль бөлүүнүң ажылының дуржулгазын лопчузу-биле чугаалаарга мындыг-дыр.

ДЭЭШТИИ

Хову-Аксының каттышкан садыында улусчу контроль бөлүү бодунуң ажылының дээштиин бедиткен. «Тыва кобальт» комбинатта улусчу контрольдуң кол бөлүү бистиң ажылывыска боттуг дузаны чедирип, доктаамал удуртуп турар. Кол бөлүктүң кежигүнү В. Г. Ковышеваны бистиң бөлүкте быжыглаан.

Эрткен чылын бистер беш рейдини чорутканн бис. Бөлүкте сес кижи бар. Бараан саарылгазының планының канчаар күүсеттинип турарын доктаамал кичээнгейге алган. Совет садыгның чурумун сагып, хлеб, булочка кылыгларын садып турарының байдалы, электри энергиязынга камналга чурумунуң дугайы, күш-ажыл хоойлузун сагып турары, садыгның складтарында картофельдиң кадагалалы дээш өске-даа чугула айтырыгларга холбаштыр хыналдаларны эрткен чылын чорутган. Рейдилерниң түңнелдерин хуралдарга чугаалажып, четпестерни чайладып турар бис.

Бо чылын бистиң бөлүк эвээш эвес ажылдарны кылып чорударын планнаан. Бирги кварталда дараазында хыналдаларны чорудар: бараанпарны кадагалап турарының байдалы, транспорттуң ажыглалы, совет садыгның дүрүмнерин сагып турары дээш өске-даа.

Садыг министерствозунуң АТБ-зиниң бистиң каттышкан садыгда бараан сөөртүп ажылдап турар дөрт чолаачызының ажылынга хыналданы шагда эгелээн. Түңнелин удавас чугаалажыр бис.

Контролёрларның өөредилгезин база организастап турар. Бөлүктүң кежигүннери хыналдаларга идепкейлиг киржип, хуралдарга ажылының отчёдун берип турар.

О. КОЛОДКИНА,
улусчу контролёр.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

1979 чыл
Февраль
№ 2 (62)

ХӨЙГЕ КӨСКҮЗҮ-БИЛЕ

«Тере-Хөл» совхозта улусчу контрольдуң кол бөлүү он бир кижи составтыг. Ажыл-агыйның фермаларында, бригадаларында 8 постуда чээрби дөрт контролёр хаара туттунган. Кол бөлүк болгаш постулар квартал санында ажыл планын тургузуп, контрольга активчилерни калбаа-биле киириштирер, ооң ажылын хөйге көскү болдурар дээш элээн ажылды чорутган.

Эрткен чылын үнүүшкүннүг рейдилерни 6 удаа чорутган. Хайгыылчылар совхозта мал чеминиң белеткелин, техника септелгезин хынаан, белеткеттинген сигенниң херек кырында чеже хире барын хемчээп көрген. Ооң түңнелинде, ылаңгыя сиген белеткелиниң үезинде шын эвес медээ киирип турган таварылгаларны илереткеш, чогуур хемчээп алган.

Ол ышкаш ниитиниң малын санап, ооң отчет-учёдунуң талазы-биле хыналданы ийи удаа чорутган. Эрткен чылдың декабрьда контролёрлар совхозта кышкы үеде мал чеминиң кадагалалын хынаан. Ылаңгыя Шынаа девискээринде 13 тонна сигенни кыштаглаарже сөөртүрүн организаставаанындан малга саза бастырып, төтчеглеттинген. Контролёрлар когаралды тодарадып, 443 рубльди буруулугларга төледир дугайында актыны совхозтуң дирекциязынга киирген болгаш бо талазы-биле хемчеглерни ап чорутган.

Ол ышкаш Шынааның даг талазында малчыннарга быжыглаан зелёнкадан 12 тоннаны мал саза базып чиген контролёрларның хыналдазындан илерээн. Ооң өртээ 552 рубльди буруулуг кижилерге төледир дугайында актыны истелге органнарынга киирген.

Совхоз ажылчыннарының ажыл төлевириниң талазы-биле үш билдириишкин улусчу контроль бөлүүнге кирген. Ону хынап көрген болгаш чогуур өйүнде шиитпирлээн. Рейд, хыналдалар чорударда кол кичээнгей салза чогуур айтырыгларны хайгыылчыларга тайылбырлап, илерээн четпестерни бөлүктүң хуралынга сайгарып, хана-солуннарга чырыдып турар. Балыктыг-Бажында хоочун коммунист Макар Идим, Алдыы-Балыктыгда Сава Кыргыс олар болгаш өске-даа контролёрлар кол бөлүк-биле доктаамал харылзаалыг ажылдап келген.

Совхозта улусчу контроль бөлүүнүң ажылынга хамаарышкан айтырыгларны эрткен чылын парткомга болгаш ниити хуралга бир-бир удаа дыңнаан. Улусчу контролёрларның ажылын канчаар удуртуп турарының дугайында кол бөлүктүң ажылын парткомга база дыңнаан.

Чоокку үеде Алдыы-Балыктыгда мал оолдаашкынының, совхозта кывар-чаар материалдар чарыгдалының болгаш техника эдилелиниң, мал чеминиң чарыгдалының дугайын февраль-март айларда хынаар бис. Ооң түңнелдерин кол бөлүктүң хуралынга сайгарып көөр.

Контрольду массага калбаа-биле нептереңдиг болдурарының янзы-бүрү хевирлерин бисте ам-даа эвээш ажыглап турар. Моон соңгаар боже кичээнгейни күштелдирер бис.

Б. ТАМАА,
«Тере-Хөл» совхозта улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы.

Чуруктар буруудадып тур

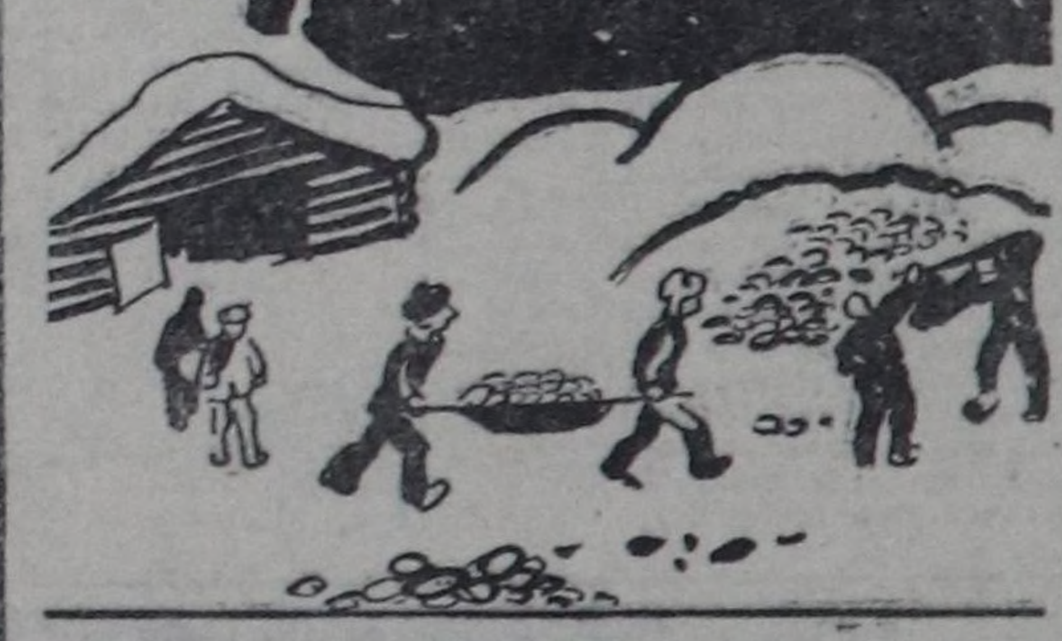

— Картофель шыгжаар черде эрткен чылдагы-ла «аарыг» катаптап эгелээн, канчаарыл Валентин Сергеевич?

— Ол чүү аарыың чүвел?

— Чүү деп чүңер боор—дээш, Таңдыда Дуржулга станциязының үрезин талазы-биле агроному Ю. А. Клеев директорга тайылбырдаарын оралдашкан:—Үрезинге үүжелээн картошкавыс үрелип, баксырап чыдар апарды.

— Чыдагааны чүл?— деп, директор В. С. Сапелкин оон элээн шыңгыы айтырган.

— Картошка шыгжаар черниң негелдеге дүүшпейн турарын силер билир-ле болгай силер.

— Эрткен кыжын үрелиң, баксыраан дээш чеже тонна картофельди үндүр токчук бве, моң?

—Бежен тонна-ла хире боор... А бо чылын 36 тонна...

Кижи бодаарга, ол хире хөй эң чугула чем продукт үрелип баксыраан турда, Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының дирекциязы, ооң ол талазы-биле агроному оон черле шыңгыы түңнелди кылыр ужурлуг.

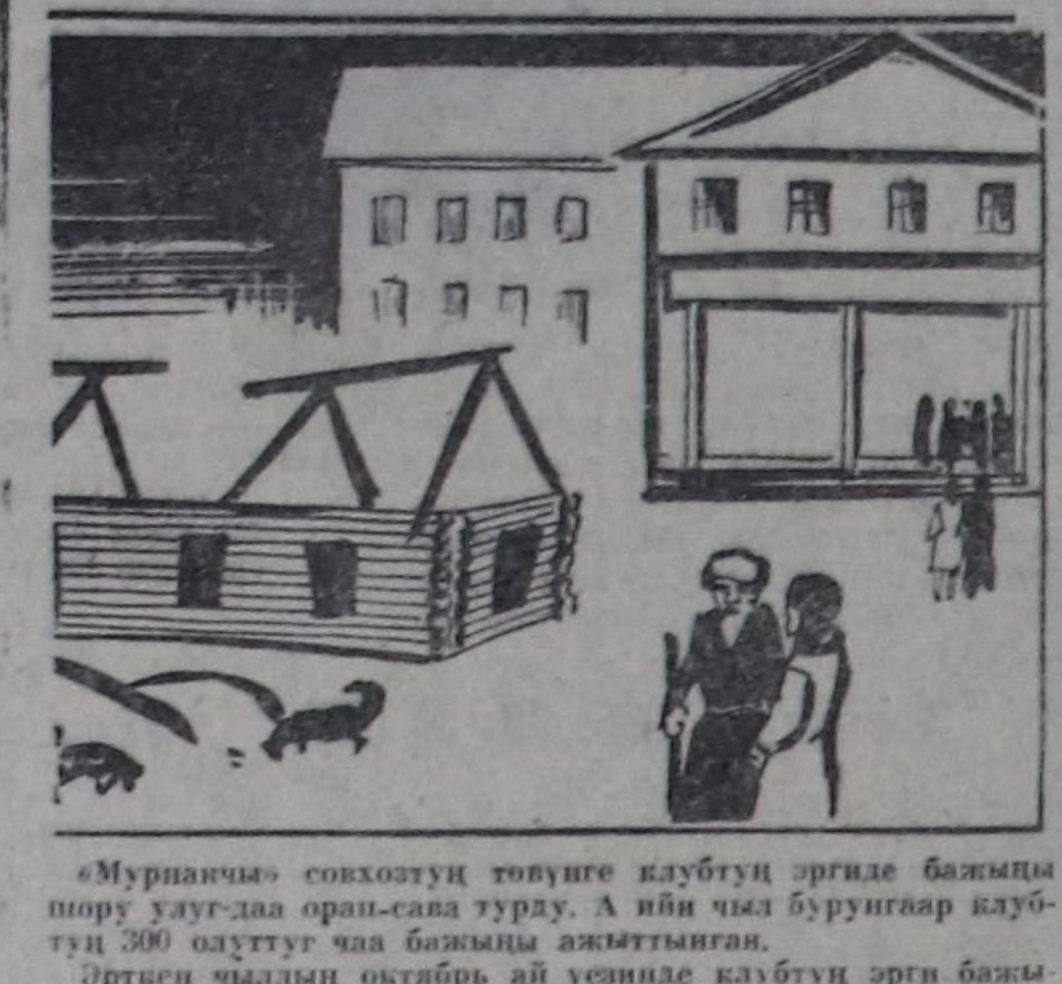

«Мурнанчы» совхозтуң төвүнге клубтуң эргиде бажыңы шору улуг-даа орап-сава турду. А ийи чыл бурунгаар клубтуң 300 олуттуг чаа бажыңы ажыттынган.

Эрткен чылдың октябрь ай үезинде клубтуң эрги бажыңын буза бергенин көргеш, клубту чаартып, өскээр ажыглаар дээни ол-дур деп бодаан бис. Шиферлерин адырган база-ла ара каапкан. Көрүштүг-ле клуб турган чүве. Бо хүннерде ындыг эвес, иней кажаазы-ла оон көрүштүг.

Бо буураан бажыңны дарый ажы[illegible] киирериниче күштү мобилизастаар боор деп сүүрүн чурттакчылары совхоз дирекциязынга идегевишааннар.

С. ДОНГАК.

ДАШ ХӨМҮР

Бо шагның чаа быжырган хлевин дайнаарга амданныг-ла! Шаанда, дайын соонда, чиңге-тараа, сула холумактыг кызыл-тас далганындан быжырган хлеб турган. Ында ындыг чаагай амдан кайа турар ийик. Дайнаарга диш кыйыраар чүве-ле болгай. Үе-шаг ындыг турган деп чүве билдингир. Чуртка далган-тараа, аъш-чем чедишпес турган. Амгы үе магалыг-дыр. Аъш-чем, бараан аймаа дээш чүү-даа чүве четчир.

Бо чүүлге бис чиир хлеб дугайында эвес, а үлетпүр «хлевиниң» хөмүр-даштың дугайында хөй эвестеп тооруптээлиңер. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези республиканың девискээриниң улуг кезиин, одаар чүүлге эң негелделиг, үлетпүрлүг кезиин хөмүр-даш-биле хандырып турар. План-даалгаларны доктаамал ажыр күүседип, шаңнадып, мактадып-даа турар бүдүрүлге болгай. Ынчалза-даа ооң удуртукчулары, тамдык ажылдакчылары план-даалга-ла күүсеттинип турар болза, оон өске чүү-даа херек чок дээр аянныг. Ооң харазындан кандыг хөмүр-даш чудуртуңун, чедер черлеринге баргаш, кандыг үнелел ап турары оларга хамаан чок апарган. Экскаваторнуң хымыжынга долу дой-довурак-даа устуна бээр болза, келген машинаның кузовунче «хөмүр-даш» дээш ура кааптар...

Кызылдың тууйбу заводунче чедирген 64,4 тонна хөмүр-даштың 24 хуузу илдең даш, довурак болган. Ол дээрге техниктиг негеделер ёзугаар хөмүр-дашка өске холумактарның турун болурундан 10 катап хөй-дүр. Ындыг хөмүр-дашты оттулгаш, тууйбу заводу брак тууйбу бүдүрген, тудуг черлери элээн хөй тууйбуну чогуур үезинде албайн барганы ол болур. Оон аңгыда завод 24 хуу даш, довурактың деңнээзя хире хөмүр-даш өртээн разреске куруг черге төлээн. Бо чылдың февраль 2-де хыыттынган 1870 тонна хөмүр-дашта 7,6 хуу холумактар, февраль 5-те хынаан 1829 тонна хөмүр-дашта 3,1 хуу өске холумактар бар болган. Баштайгы таварылгада холумактарның хуузу техниктиг негеделерде көрдүнгенинден 3 катап хөй, ниити таварылгада негеделден база-ла ажып турар.

Хөмүр-даш разрезинде техниктиг хыналданың килдизи бар. Килдис ындыг байдалды сөксадырының, ону болдурбазының баш удур хемчеглерин алыр байтык, хыналдалар кылбайн, чүдүрүп чорудуп турган хөмүр-даштың холумактыын техниктиг негелделерден ашпайн турар деп шынар барымдааларынга демдеглеп турган. Килдистиң лабораториязында хөмүр-даштың холумактыын хынаар шүүрлер безин ховартаан. Хыналда кылбастаанда оон херээ чүү боор деп шиитпирлээни ол ирги бе?

Хөмүр-даш разрезинде улусчу контроль бөлүү мындыг байдалды канчап эскербейн турганыл? Азы план-даалгаларны ажыр күүседип турганының артынга бо байдал чажыртына бергени ол бе?

Бо чүүлдүң эгезинде холумактыг хлеб дугайын кайсы бижидивис. Ол чижектиг байдал чамдыкта бүдүрүлгелерге ам-даа таваржып турар-дыр. Печкаларга, котельнаяларга оттулар дээш урган хөмүр-дажывыстың чамдыкзы оттуу хөмүрээрти ожур базып, ыыспайн, кара кезек боор чыдып ап турар. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң бергени оттулар чүүлүнүң чамдызы хөмүр-даш эвес, а «даш хөмүр» ышкажыл. Продукцияның шынары, ажылдың ажыктыы дээш демисел кайда-даа калбарганда, ындыг байдал-биле эптежип шыдавас бис.

Л. ГОРОХОВА.

Бистиң кандидаттарывыс

ХАМААТЫ ХҮЛЭЭЛГЕ

ФЕВРАЛЬ. Дээрниң хиндиинде хир-даа чок айс, чылыг бир хүн... Хеймерек бажыындан үнүп келирге, Адар-Төштүң кырынче бедип келген хүннүң херелдери ооң карактарын чылчырыктадырып, хүлер дег хүрере берген чаактарын чылыдыр шошуп турган. Дыттыг-Чарыктың ол чарыында хат харайдылап хадып каапкан мээстерниң хары аландылап эрип чыдары илдең. Оларның аразындан онзаланып бедип үне берген Сыын-Чүрээ карарып көстүп чыткан. Өскен, төрээн чериниң бойдус чурумалы кажангызындан-даа артык чараш, онзагай кылдыр көстүп турарын магадап, хар улуг, соок кыштың адакталып келгенинге, амыдырал-чуртталганың магалыынга ооң сагыш-сеткили өөрүп, өдексиг агаарны хандыр тынып, хүлүмзүрүп тура, күш-ажылчы намдарын эгелээн чылдарны сактып, эрткен болуушкуннарны эргий бодай берген.

Сакманщиктээп, төрүүр хой хүлээп алган баштайгы чылдарын сактырга, чоокта чаа-даа хире, ынчалза-даа он ажыг чылдар ужугуп эрте бергени олдур. Аяк-Хээ Ондар биле Хеймерек Куулар он классты дооскаш, өг-бүле тудуп, чурттай бергеннер. Бот-боттарынга ханы ынак, сагыш-сеткилин билчир, ажыл-ишчи комсомолчу аныяк кижилерге ниитилелге ажыктыг кандыг-ла бир ажыл кылыр айтырыг тургустунуп келген. Хөй ажыл шилип, ол берге бе, ажыл дыш чок деп тоомес-батпас чугаа-даа кылбааннар. Аяк-Хээ-даа, Хеймерек-даа кара чажындан тура мал аразынга өскен, аңаа ынак, ынчангаш ада-өгбелериниң чаагай чаңчылын эдерип малчыннаарын үзе шиитпирлеп алганнар.

ТӨРҮҮР коданны баштай хүлээп алган чылы — күш-ажылчы дадыгышкынның, шыңгыы шылгалданың үези болган. Хой оолдап турда бергелер тургулаан. Дүн-хүн дивейн хой, хураган кажаазындан үнмейн, чаш хураганнарны хайгаарап, чаа төрүттүнгеннерин эмзирип, ажаар дээш шуут чай чок болгулаар. Үйгу хандыр удуур хамаан чок, карак шимменин хонар дүнелер безин турар. Шак ындыг ачырдыш чок баштайгы бергелерге аныяк хойжулар таварышкаш, өске ажылче шилчиир-даа хөөннерге алзып тургулаан.

— «Эргээ өөренмес, бергээ өөренир» деп тыва улустуң үлегер чугаазы бар болгай, кайда-даа белен ажыл чок, кызымак, тура-соруктуг, шыдамыккай болур херек, ол кандыг-даа бергелерни шыдажып эртеринге дузалаар — деп, Данзын-оол оглу, кенниинге чугаалап, чагыг сөзүн берген-даа.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары О. Ч. Лопсанчап, М. Д. Чола, сураглыг хойжу Д. А. Ооржак болгаш өске-даа ат-сураглыг малчыннар Чөөн-Хемчиктен үнген. Олар кыштың чыкылама соогунда, чайның изиинде таваржыр бергелерге торулбайн, малының баш санын өстүрүп, продуктулуг чоруун бедидип, байлак дуржулганы чедип алганнар. Алдарлыг малчыннарны дөзеп, салгаары комсомолчуларның ыдыктыг херээ дээрзин аныяк өг-бүле ханы медереп билген.

Аныяк хойжулар төрүүр хой хүлээп алган чылында чүс баштан-на 107 хураганы менди алган. Баштайгы чедиишкинге мегээргевейн, мактанмайн, харын төрүүр чүс баш хойдан 120—141 хураганы өстүрүп ап турар малчыннарның дуржулгазын хандыр өөренир, ону чедип алырының аргаларын, курлавырларын дилеп эгелээннер.

Сагыш човаашкын долган чылдар билдиртпейн эртип-ле турган. Хой ажылынга, чаш хураганнарны ажаап, азыраарынга арга-дуржулга улгадып, көргүзүглер бедип орган, ынчангаш Хеймерек Куулар ажыл-агыйның мурнакчы малчыннарының санынга кирген.

Хойнуң уксаазын экижидери, баш санын көвүдедири, продуктулуун бедидери — чугула айтырыг болгай. Аңаа комсомолчуларның болгаш аныяктарның күжү, билии эргежок чугула дээрзин Хеймерек ашаа-биле каш удаа чугаалажып, бо талазы-биле чүнү кылырын дугурушканнар.

ОҢГУ классты дооскаш, хойжулап эгелээш, кызымак ажылы-биле чылдың-на эки көргүзүгнү чедип ап турар Хеймерек Куулар биле Аяк-Хээ Ондар 1973 чылда республиканың аныяктарын малга ажылдаарынче кыйгырган ажык чагааны бижээн. Ону дыка хөй комсомолчулар болгаш аныяктар чүүлдүгзүнүп деткээш, адаларының, аваларының соон салгап, малчыннап ажылдаар күзелин илереткеннер. Оларның үлегерин эдергеннер Мөңгүн-Тайгада, Эрзинде, Өвүрде, Бай-Тайгада, Улуг-Хемде, Чөөн-Хемчикте болгаш өске-даа районнарда бар. Аныяктарның иштинде ниитиниң херээнге төлептиг үлүүн киирип, кызымак ажылдап чоруурлар эвээш эвес.

Аныяктарга кыйгырыг үндүрген кижи болганда, бодунуң хууда үлегер-чижээн көргүзер ужурлуг. Ынчангаш Хеймерек каш дакпыр күженишкиниг ажылдап келген. Ажык чагаа бижип каары-биле ол кызыгаарлаттынмаан, аныяктарны мал ажылынче хаара тудар, хойжуларның төлептиг салгалын кижизидеринче үргүлчү сагыш салып чоруур.

Партияның XVII область конференциязынга Хеймерек Кууларның саналын дыңнаан мен. Аныяктарны мал ажылынче совхозтарда ам-даа четпес хаара тудуп, оларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургуспайн турарын ол шүгүмчүлээн. Чоокта чаа ооң ажыл-ижин таныжып, моон соңгаарты сорулгаларының дугайында чугаалажырымга, аныяктарны хой ажылынга хандыкшыдар, өөредирин чугула айтырыгларның бирээзи кылдыр санаар малчын болду.

ХЕЙМЕРЕК школачы чылдарында-ла сагыш човаачал, биче сеткилдиг, эрес-кежээ, хөй-ниитичи кижи. Үш уругнуң иези, ажылы чай чок-даа болза, Сыын-Чүрээ хойжу бригаданың, совхозтуң хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Ону улус депутаттарының Баян-Тала кожээ Совединиң депутадынга соңгаан. Совхозтуң малчыннары чуртталга бажыңнары-биле ам-даа чедир хандыртынмаан, оларның уруглары ясли-садикте хаара туттунмаан, чаңгыс-каа кодаиче электрин шугуму киирттинмээн. Малчыннарның эки ажылдаарынга, таарымчалыг чурттаарынга эргежок чугула бо айтырыгларны чоокку үеде шиитпирлээрин совхоз директору А. Д. Ховалыгга депутат тургускан.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң көдээ суурларны чаагайжыдар, ооң ажыл-ишчилериниң амыдыралының деңнелин бедидер дугайында шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, совхоз дирекциязы план-хемчеглерин ажылдап кылгаш, күүседип эгелей берген.

ССРЭ-НИҢ чаа Конституциязын хүлээп алганының бир чыл ою — октябрь 7-де оңгу беш чылдың үшкү чылының болгаш 1978 чылдың планныг онаалдаларын база социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш чарышка коммунистер Хеймерек Куулар биле Аяк-Хээ Ондар киржип, кызымак ажылдааш, өөрүнчүг түңнелдерни чедип алган. Оңгу беш чылдың эрткен үш чылында төрүүр чүс баш хойга онааштыр ортумаа-биле 119 хураганы, 1978 чылда 132 хураганы менди доруктуруп, бир баштан-на 2 килограмм 400 грамм дүктү кыргып алган, бо сан-чурагайлар планныг онаалдалардан ажып турар.

СЭКП райкому, райкүүскому хойжулар ортузунга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Лопсанчап аттыг шаңнал дээш социалистиг чарышты эрткен чылын чарлаан. Ооң негелделерин Хеймерек Куулар күүсеткеш, ол шаңналга төлептиг болган.

Сураглыг хойжуга тураскааткан шаңналды Хеймеректиң чедип алганынга чаңгыс чер-чурттуглары чоргаарланып, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры бедик атты Тывада бир дугаар алган хойжу Лопсанчаптың чуртунда ооң төлептиг салгалы тыптып келгенинге өөрүп турарлар.

— Зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг хемчеглерни шын чорутканының түңнелинде хойдан хөй хураганы, дүктү ап болур — деп, Хеймерек Бадыевна санап турар. — Хамыктың мурнунда оларны, чемгерилгезин, суггадырын шын таарыштырар, тодаргайлаарга эки семиртир, ажаалдазын экижидер. Эдержилгени чогуур үезинде эки шынарлыг чорудар, малдың чаш төлүн ажаап алырынга эки белеткенир. Хой төрүп турар үеде каш дакпыр күженишкиниг ажылдаар.

Бо бүгү чедиишкиннинг кылыры хойжу кижиниң кызымаандан, эрестиинден, кежээзинден хамааржыр, чылдың кайы-даа үезинде харысалганы бичии-даа кошкадып болбас — чүгле ынчан ажыл үре-түңнелдиг болурун хойжунуң арга-дуржулгазы көргүскен.

АМГЫ үеде кандыг-даа ажылды чедиишкиннниг кылырда тускай эртем-билиг херек болу берген. Ону барымдаалааш Хеймерек Куулар биле Аяк-Хээ Ондар Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң зоотехния салбырында бот-өөредилге-биле өөренип турар. Эки көргүзүглерни чедип алырынга ол улуг салдарны чедирген.

— Өг-бүлем ээзи Аяк-Хээ Ондар-биле бар аргаларывысты санап көргеш, 1979 чылда 20 точкадан эвээш эвес сигенни белеткээр, кыштаавыстың үүрмек септелгезин боттарывыс кылып алыр, төрүүр чүс баш хойдан-на 135 хураганы менди доруктурар, бир баштан-на 2,5 килограмм дүктү кыргып алырын хүлээнген бис — деп, Хеймерек Куулар партияның XVII область конференциязынга саналынга чугаалаан чүве.

Хүлээлгезин күүседир дээш хойжу шалыпчы ажылдап турар. Малчынның кодаңында 315 төрүүр хой бар, ооң 283-жү оолдаан, 353 хураган менди доруктуп турар. Сөглээн сөзүн амыдыралга боттандырарының бүгү аргалары бар.

Хеймерек Бадыевна Кууларның күш-ажылчы чедиишкиннерин партия болгаш чазак бедии-биле үнелеп көргеш, Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезин, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле шаңнаан. Ол ышкаш ВЛКСМ Төп Комитединиң шаңналдары база бар.

ССРЭ-НИҢ Үндезин Хоойлузунда ак сеткилдиг ажылдаары күш-ажыл кылып шыдаар хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези болгаш ат-алдарлыг херээ болурун айыткан. Хеймерек Бадыевна Куулар ону ыдыктыы-биле күүседип, ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер дээш коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чонунга бараан болуп чоруур. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң херээнге бердинген чоннуң төлептиг кызын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга Чөөн-Хемчиктиң № 650 соңгулда округунуң соңгукчулары депшидип, улуг идегелди көргүскен. Соңгукчуларның идегелин ажыл-ижи, хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазы-биле ол бүзүредип шыдаар.

Х. ТААН-ООЛ.

«Октябрь 30 чылы» совхоз.
Чөөн-Хемчик район.

КОРУМ-ЧУРУМНУ ШЫҢГЫЫРАТКАН...

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының ишчилери совхозтуң экономиказынга биче эвес үлүг-хуузун киирип турар. Салбырда 150 ажыг өг-бүле, 300 ажыг ажылчын бар. Мында сүткүр, эъткир симменталь уксаалыг инек, чиңге нарын дүктүг меринос уксаалыг хойларны өстүрүп турар.

Мурнуку чылдарда салбырның мурнунга салдынган планныг онаалдалары колдуунда-ла күүсеттинмейн турган. Хөй-ниитиниң корум-чуруму кошкак, арагалаар, ажыл шагы үзер, кем-херек үүлгедир чоруктар хөй болгулап тургулаан. 1976 чылда төрүүр чүс башка онааштыр хойдан чүгле 57 хураган, 45 бызаа алдынган. А малдың өлүп-хорааары хөй турган.

Бо бүгүдеп чогуур түңнел үндүрүп, 1977 чылдың эгезинден эгелеп, салбырда партия, комсомол, хөй-ниити организациялары, салбыр баштаар чери чурттакчы чон ортузунга кижизидилге ажылынче кичээнгейни күштелдирип, ону бир демниг чорудуп эгелээн. Арагачы, ажы-төлүнүң кижизидилгезинче сагыш салбас, хөй-ниитиге ажыктыг ажыл кылырындан оспаксыраар, хуу өнчүзүрек кижилер-биле кижизидилге ажылдарын идепкейжиткен. Арагачы 14 кижини эмнеткен, элириктер сергедир черге киргеннерни шыңгыы чугаалажып, элээн каш кижини албадап ажылдадып, коллективтерниң ниити хуралдарынга сайгарып көрген. Өске-даа ажылды идепкейжиткениниң түңнелинде арагалаар, ажыл шагы үзер, хулиганнаар чоруктар көскүзү-биле эвээжээн. Салбырның планныг даалгаларының күүселдези база экижээн. Чижээ, 1977 чылда төрүүр чүс башка онааштыр 69 хураганы, 72 бызааны алган, сүт саалдазы ковудээн. Малдың өлүр чоруу үстүнде үс-биле деңнээрге 1977 чылда он катап эвээжээн.

А 1978 чылда салбырда болгаш арагачылар эмнээр черлерге чаңгыс-даа кижи кирбээн. Уруг-дарыг кижизидилгезинче кичээнгейни улгаттырган. Ооң түңнелинде салбыр эът, сүт продуктуларын болгаш дүктү күрүнеге садарын бүрүн күүсеткен. Эрткен чылын бир хойдан-на 3 кг дүктү, төрүүр чүс башка онааштыр 87 хураганы, 86 бызааны камгалап алган.

Салбырның ажылдакчылары бо кышка белеткелди шымырак чорудуп, 1150 тонна сигенни, 4000 тонна силосту, сенажты 350 тоннаны белеткеп алган. Ынчангаш бо кыжын бүгү инек малды тургузу, а хойларны чартык азыралда киирген. Амгы үеде 1979 чылда планныг онаалдаларны чедиишкиннинг күүседиринче күштү мооңнээн.

М. ЧҮЛЬДҮМ,
салбыр эргелекчизи, улусчу дружина удуртукчузу.

250 миллионов тонн чугуна

ЧЕЛЯБИНСК ОБЛАЗЫ. Магнитогорскиниң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының баштайгы домна суугузун ажыглалга киргенден бээр 250 миллион тонна шойну эзилдирген.

ЧУРУКТА: комбинаттың металлургтарының Культура ордузунга шой эзилдирикчилеринге байыр чедирип турары.

Б. КЛИППИЦЕРНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникази).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ЧОН ОЙТУР ШААП ТУРАР

ХАНОЙ. Февраль 23. (СЭТА). Кыдат агрессорларга удур чорудуп турар демиселиниң дугайын дыңнатпышаан, Вьетнамның информация агентилели Кыдат ол чурттуң девискээринче хөй шериглерни, танкыларны, артиллерияны октап турар деп медеглээн.

Дайзын Каобанг угланыышкынында хөй күштү мөөңнээн. Вьетнам шериглер халдаашкын эгелээнинден бээр эрткен беш хүннүң дургузунда тос батальон шеригни чок кылган. Хоангленшон можунуң төвү Ласкай дээш тулчуушкунга кыдат шериглер хөй чидиригге таварышкан. Ол хоорай дээш тулчуушкунга дайзының 72 солдадын чок кылган 20 харлыг дайынчы Данг Хонг Куанның ады бүгү чуртка нептерей тараан.

Агрессорлар Лайтяу можуже күштүг халдаашкынны кылган. Пото пунктунуң кызыгааржылары эрестиг тулчуп турар. Олар дайзынның 17 атаказын ойтур шапкан.

Тханфун, Похен угланыышкыннарга дайзынга өлүмнүг согуушкунну берген. Аңаа халдакчы бодунуң девискээринче дүй октаттырган.

Кыдаттар эжелеп алган девискээрлеринде күрүне аппаратының болгаш чоннуң хууда эт-севин массалыы-биле үптеп турар деп, информация агентилели дыңнадып турар. Үптээшкин үезинде аңаа тайбың кижилерни өлүрүп-хыдып турар. Кыдат шериглер оруунга таварышкан суурларны бүдүн-бүрүнү-биле өрттедип турар.

Вьетнамның бүгү чурттакчылыг суурларында «Социалистиг Ада-чуртту кыдат эжелекчилерден камгалаалы!» деп кыйгырыгның адаа-биле массалыг митингилер эртип турар. Мун-муң ажылчыннар, тараачыннар болгаш албан-хаакчылар агрессияны буруу шапкылаан, Төрээн чурттуң күчүтүшыдалын улам быжыглаар дээш күженишкинниг ажылдаарын хүлээнип турар.

Вьетнамның Ада-чурт фронтузунда киржип турар бүгү политиктиг партиялар болгаш организациялар дайзынга өлүмнүг согуушкунну бээрин медеглээн.

Болгар-совет эртем-техниктиг кады ажылдажылга чыл эртнен тудум-на калбарып турар. Ийи чурттарның эртем организациялары чедиги беш чылда химия болгаш машина тудуунуң, электроника болгаш прибор тудуунуң, транспорт болгаш көдээ ажыл-агыйның талазы-биле 400 ажыг айтырыгларны ажылдап кылыр.

«Нипроруда» деп институттуң эртем коллективи совет специалистер-биле кады чес арыглаар чорудуушкунну контрольдаар электрон машиназын тургускан.

ЧУРУКТА: институттуң ажылдакчылары чаа тургузугну хынап турары.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ШЫНЧЫ ЭВИЛЕЛЧИ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Империализмге, сионизмге болгаш реакцияга удур бүгү делегейниң улустарының демиселинге быжыг деткимчени Совет Эвилели доктаамал көргүзүп турар деп, Палестинаны хостаарының демократтыг фронтузунуң Чиигине секретары Н. Хаватма ол фронтуну тургусканының 10 чылынга холбаштыр СЭТА-ның корреспондентизинге берген интервьюзунга медеглээн.

Араб, ооң иштинде палестин улустарының израиль агрессияга болгаш Кэмп-Дэвид дугуржулгазынга удур демиселинге Совет Эвилели эң шынчы, идегелдиг болгаш сыныш чок эвилелчизи боор келген. Араб-совет харылзааларны быжыглаарынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, СЭКП-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң киирип турар ажыктыг болгаш идепкейлиг ролюн Палестинаны хостаарының демократтыг фронтузунуң Чиигине секретары бедии-биле үнелээн.

Бистиң улузувуска, бүгү араб чурттарга социалистиг дем каттыштырылгазының көргүзүп турар принципиалдыг деткимчезин эки билип, бистиң демиселивиске быжыг, принципиалдыг болгаш интернационалчы деткимчени көргүзүп турары дээш совет улуска, эш Л. И. Брежневке четтирдивис деп чугаалап турар бис деп Н. Хаватма чугаалаан.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

—БОНН—

Нацисчи бүгү кемниг херек үүлгедикчилерниң кылган херектери чеже-даа чыл эрткен болза дөмей-ле харысалга хүлээр ужурлуг. Ол дугайын нацисчи кемниг херек үүлгедикчилериниң хереэн истээр талазы-биле төптүң удуртукчузу А. Рюккерль медеглээн.

—ПАРИЖ—

Франс пресс агентилелдиң телетайптары шупту доктаай берген. Ооң ажылдакчылары 24 шакты ажыл соксадыышкынын чарлаан. Олар ажылдан үндүрер чоруктарны соксадырын болгаш ажылга улус хүлээп алырда сөөк-язы ылгаар чоруктарга удурланганнар.

—НЬЮ-ЙОРК—

Роуамонт хоорайның суду (Иллинойс штат) дайынга удур чыскаалдың сес киржикчилерин язы-бүрү хуусааларга карабажыңнарга олуртур кылдыр шииткен. Судтуң шиитпирин ёзугаар ол кижилерниң ужу «хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээни дээш» кижи бүрүзү 2,5-2,5 муң доллар төргаалды база төлээр болган.

—ДАМАСК—

АКШ-тың харылзаштырылгазы-биле египет президент Садаттың болгаш израиль премьер Бегинниң аразында Кэмп-Дэвидке чарган сепараттыг керээни Чоокку Чөөн чүк айтырыын шиитпирлеп шыдавас болгаш харын дайын айыылын өскүдүп болур деп, Сирия Араб Республиканың премьер-министри Мухаммед Али аль-Халаби Грецияның «Катимерини» деп солунунуң корреспондентизинге берген интервьюзунга чугаалаан.

—КАБУЛ—

Афганистанның Улус-Демократтыг партиязының ТК-ның Чиигине секретары, Афганистан Демократтыг Республиканың Революстуг Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министри Н. М. Тараки Кыдаттың Вьетнам Демократтыг Республиказынче өөр ёзу-биле халдаашкынын буруу шапкан.

(СЭТА).

МЕДЕГЛЕЛ

ЛУАНДА. (СЭТА). Кыдаттың чагырыкчы бөлүктериниң Вьетнам Социалистиг Республиказынга удур агрессиязынга холбаштыр МПЛА — Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң медеглели Ангола Улус Республиканың найысылалында парлаан.

Вьетнам улус бодунуң төрээн чуртунуң тускайлаң чорууну, девискээр айы-биле бүрүн-бүдүн турарын камгалаары-биле боо-эпсекти катаң холга алыр ужурга таварышкан деп документиде айыткан. Маадырлыг вьетнам улуска удур Кыдаттың кемниг үүлгедиин болза, КНО-ның Уставын болгаш делегей эргелериниң норма-чыжыын хажыдып турар кыдат удуртулганың харысалга чок чоруун, ооң империализм лагеринге каттышкызының херечилеп турар. Пекинниң политиказы делегей империализминге дузалап турар болгаш Азияга база Индий океан районунга байдалды нарыыдадырынче, ВСР-ге, Лаоска болгаш Кампучия Улус Республиказынга социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырарынга шаптыктап турар.

Маадырлыг вьетнам улус-биле дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын МПЛА — Күш-ажыл партиязы медеглээн болгаш Пекинниң араатанзыг агрессиязын шиитпирлиг-биле буруу шапкан, вьетнам девискээрден кыдат шериглерни доп-дораан үнүрерин негээн.

КЫДАТТАР АГРЕССИЯНЫ КАЛБАРТКАН

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдаттың массалыг информация черлери Вьетнамның девискээринде дайын чорудулгаларының дугайында чүнү-даа дыңнатпайн турар. Кыдаттың Вьетнамга удур агрессиязының дугайында, ол ышкаш аңаа удур делегейниң хөй-ниитизиниң килеңнээшкининиң дугайында кыдат улус чүү-даа билбес чыгыы боор турар.

Пекинниң эрге-чагыргалары кандыг-даа бол, хуудустар азарын, даштыкы радио дыңнаарын шыңгызы-биле хораан. Чуртка хуралдар болгаш митингилер кылырын хораан, дайын чорудулгаларының дугайында чоннуң айтырыынга харыы бербезин чер-черниң эрге-чагыргаларынга даасган.

Кыдаттың даштыкы херектер министерствозу Кыдаттың Вьетнамда дайын чорудулгаларын «кезек хемчеглер» деп көргүзерин даштыкы дипломаттарга угаадырын уламчылап турар. Ол дугайында беседаларны Японияның, Францияның, ГФР-ниң, а ол ышкаш АСЕАН кежигүннери чурттарның кежигүннеринге кылган.

Кыдаттарның ындыг хемчеглерни ап турар чылдагааны болза Вьетнамга удур кыдат агрессияның хемчээлин чажырары. Кыдаттың дайын чорудулгаларынга удур бүгү делегейде боор турар удурланыышкыннарны эвээжедири боор турар.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ЮПИ агентилелдиң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, кыдаттар Вьетнамның Лангшон хоорайынче «шеригниң чаа күштерин» чорудуп турар.

ИРАН: чогумчудуушкун болгаш чаартылгалар

ТЕГЕРАН. (СЭТА). 15 хонук иштинде чурттуң келир үедеги күрүне тургузуунуң дугайында санал-онал алыышкынын арттырер деп турарының дугайын Иранның түр чазаа чарлаан. Бадылаашкын бюллетенинге: «Ислам Республиканы тургузары-биле чөпшээрежип турар силер бе?» деп чаңгыс айтырыгны киирер.

Ооң дараазындагы үе-чадада шиитпирлээр сорулгалар болза, тургузукчу хуралды соңгууру, республика конституциязын бадылаары, парламент соңгулдаларын чорудары болур.

Чаа конституция төлевилелиниң чамдык чүүлдерин ам безин ажылдап кылган. Чурттуң ниитилел болгаш политиктиг амыдыралынга эр улус-биле дең эргени херээженнерге бээрин көрген. Республиканың президентизин бүгү-ниити, чажыт бадылаашкын-биле 4-тен 5 чыл чедир хуусаалыг соңгуурун бодап турар. Көдээ ажыл-агыйга болгаш үлетпүрге калбак чаартылгаларны кылырын көрген.

Түр чазак эрге-чагырганың чаа органнарын тургузары-биле холбаштыр күрүне аппарадындан болгаш чепсектиг күштерден контрреволюстуг элементилерни арыглаарын чорудуп турар. Шеригден 16 генералды болгаш шагдаа чериниң улуг дужаалдыг 39 офицерлерин халаан. Империя ордузунуң информация албанының начальниги турган кижини болгаш Ахваз хоорайга САВАК деп чажыт полицияның начальнигин тудуп хоругдааның Тегеран радиозу дыңнаткан.

Хаанга удур чыскаал киржикчилерин массалыы-биле базарын организастааны дээш хемчег алзырындан корткаш, бо чылдың январь айда океан ындыыче деже берген, Иранның чадаг шериниң командылакчызы турган генерал Овейсини Иран эрге-чагыргаларга дамчыдып бээр дугайында негелдени иран чазак Каттышкан Штаттарга тургускан.

Палестинаны хостаар организацияның күүскомунуң даргазы Я. Арафаттың Иранда аян-чоруу уламчылап турар. Империализм Иранга таварышкан аштырыышкыны-биле ам-даа эптешпээн деп, палестин удуртукчу Ахваз хоорайга журналистерге чүве чугаалап тура демдеглээн.

КАИР. (СЭТА). ЕАР-ның президентизи Иранның Мароккода туруп турар хааны-биле телефон дамчыштыр чугаалашкаш, ону Египетче чедип келири-биле база катап чалаан деп, МЕН агентилел дыңнаткан.

КУВЕЙТ. (СЭТА). Кабус хаанның дилээн ёзугаар египет шериглерниң баштайгы кезээ Оманда чедип келген деп, Абу-Дабиде үнүп турар «Аль-Вахда» солун бижээн. Садат бодунуң шериглерин ында иран шеригни солууру-биле чоруткан деп солун демдеглээн. Иранның хааны ол шериглерни Дофар можуда национал-хостаглалыг шимчээшкинни базары-биле чоруткан турган, иран ол шериглер элээн каш чылдарда Персид кугуудурунга жандарм хүлээлгени күүседип турган.

Уран чүүлдүң кижилери

ДАШТЫ ДИРГИЗИПТЕР

Мөчек-мөчек шыңганнарлыг, чоон-чоон салаалыарлыг, эрес-шоваа карактарлыг, ортумак дурт-сынныг анияк кижи совхозтуң кодан хойларын шаттыг-белдиг, дагдыг-даштыг төрээн черинге кадарып карактап чораш, бодунуң үнелиг эдилелин чидирген дег мал-маганның хөктүг, чаптанчыг аажы-чаңын, бойдустуң чурумалын хайгаарап, сонуургай бээр. Көшкен шораан булуттарның бедик, чавыс хая-даштың, агжаң-шагжаң дазылдарының дүрзү-хевирлерин кайгап көрүп, оларны бир-ле чүвеге дөмейлеп, боданы бээр. Кандыг дүрзү ында чок дээр?! Мал-маганга-даа, янзы-бүрү дириг амытаннарга-даа, курт-кымыскаякка-даа, эдилелдерге-даа дөмейлери бар-ла. Ол бүгү дээрге бойдустуң чаяалгазы, бойдустуң «ажылы»-дыр. А ёзулуг ажылды кижилер, демги кадарчы кылып чоруур-ла болгай. Ол бүгү элдеп чурумалдарны оваарымчалыг хайгаарап чоруур чогум кымыл ол? Шүлүкчү бе? Чок. Ады-сураа республикада тарап берген даш чонукчузу Көгел Саая-дыр. Ынчангаш амыдыралды, бойдусту ооң ханы хайгаарап чоруур ужуру-даа ол. Амыдыралдан, бойдустуң элдептиг, чараш, онзагай дүрзүлеринден сеткилге чоок болгаш бодунуң күүседип шыдаптары теманы шилип ап чоруур. Ындыг болганда, ус-шеверлер, даш чонукчулары база-ла шүлүкчүлер-дир. Соок дашты олар диргизиптер, аңаа олар, шүлүкчүлер ышкаш, боттарының сеткил-чүрээн сиңирип, көрүкчүлерниң сонуургалын хайныктырарын оралдажыр...

Те, чуңма дээрге кадырберт кашпал, хем уннарынга кижи бут базып шыдавас, булуттарже шымнып үне берген чалым хаяларлыг черге турар. Кашпал дүвүнден өрү көөрге, дөө-ле бедикте чалым тиинде чиик-чиик маңнажып чоруулаар. Эскерипчел, хайгаарачал чурукчу, даш чонукчузу Көгел Саая ол теманы база оюп эртпээн. Аңаа ол «Хереп турар те» деп ажылды бараалгаткан.

Бизең шораан кырында бажы барып шала шиш апарган, чоон, кыдырык мыйыстары ооргаже ээтпектелип чоруй барган кашпал дүвүнче херее алган турар. Сактырга, кашпал дүвүнде кижини «бээр үнүп, меңээ чедип шыдавас сен» деп шоодуп тургансыг. Даштыкы хевир-сынын, бажын доңгайтып алганын, бизең кырында даванарын шала бөле базыпкан турарын көөрге, ёзулуг-ла дириг ышкаш! Ол дээрге Көгел Сааяның эң эки ажылдарының бирээзи. Республиканың чурукчуларының чураан чуруктарының болгаш ус-шеверлериниң ажылдарының делгелгезинге даштан чонуп күүсеткен ол ажыл эки деп үнелелди алган. Орта автор улам хей-аът кирген. Хостуг шактарында-ла хол куруг олурбас: чонар-дашты аңдара-дүңдере тудар, боданып каап, кестип азы кескизи-биле дагаш чок сомнап орар. Ынчап орда, ооң бодап алган дүрзү-хевириниң ора-сомазы чоорту көстүп келир. Өөрүнчүг! Ооң ынаар улам-на сиңнигер, өске чүү-даа уттундурар.

Кижиниң быжыг сонуургалдары, күзелдери чоорту төрүттүнер. Көгел Саая Эрги-Барлык школазының 6-гы клазын дооскан. Чазанырлы — ус-шевер болуру ынчап ооң дүжүнге безин кирбээн. Ооң соонда чылдарда Хөнделеңге К. Е. Ворошилов аттыг колхозка дарганнап ажылдап турган. Ол база-ла уран-шевер чорукту негээр чымыштыг ажыл. Хоочун дарганнарның арга-дуржулгазы, ажыктыг сүмелери анияк кижиге аажок дузалыг болган. Чоорту ол ажылдың хыын тып, харын ыяш-даштан эт-херекселдер чазап шенээр бодал төрүттүнүп келген. Чымчак ыяш-биле ойнаарактар чазаарындан эгелээш эт-херекселдер чазап турар апарган. Ол —1959 чыл. Малчын чурукчу уран чүүлче базым кылган чылын барык ол деп санап турар.

А 1964 чылдан бээр ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү Көгел Мижитейович Саая РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу, Е. Репин аттыг шаңналдың лауреады, Тываның улустуң чурукчузу Хертек Коштайович Тойбухаага өөрүп четтиргенин илередип, чаңгыс суур (Бай-Тайганың Кызыл-Даг) чурттажынга чоргаарланып чоруур. Чүге дээрге ол К. Сааяның баштайгы ажылынга «демдекти салып», үезүн уран чүүлге бараалгадыр кылдыр сүмелеп деткээн. Мурнуңда-ла дарганнап, чазанып турган үезү аңаа улам хей-аът кирген. Ол мынчаар болган.

1959 чылдың чайынында К. Саая аржаанга чеде берген. Эзим иштиң чер болган. Хостуг үеде чазанып болза мырыңай магалыг! Демги аалчы ону бодап турган. Аржааннаан улустуң аразында Кызыл-Дагның эң ус-шевери Хертек Коштайович Тойбухаа база бар болган. Ону көргеш, К. Саая иштинде өөрээн. Чазанырынга сонуургалдыг кижилерге ол чөвүрээ болгаш чымчак ыяштан ойнаарактар база дириг амытаннар дүрзүлери чазадып турар болган. А Көгел Саая «мен чоонгаш мен» деп бодааш, чымчак ыяштан аътты үш-дөрт хондур чазап келгеш «башкыга» берип көргүскен. «Башкы» кичээнгейлиг аңдара-дүңнере тудуп көрүп оргаш, чазыт тыппаан. «Чүге чажыртынып чоруур сен, бо үезүнү улус чонга көргүс, бараалгат. Бистиң суурдан ырак эвес Сарыг-Хаяның чонар-дажы чок эвес, ооң-биле-даа болза чогаадып чонуп, чаза. Ол дээрге чоннуң амыдыралын көргүскен чогаал-дыр» — деп сорук киирип, чагып-сургаан. А оон, шынап-ла, ол «аът» Көгелдиң баштайгы хөлгези боор ону Москвага-даа чедирген.

Ол оон эгелээш-ле Москвага Бүгү-эвилел ужур-дузалыг, зона аайы-биле болгулаан, бистиң республика-даа масштабтыг делгелгелерге шилиндек ажылдарын киргилеп келген, киирип-даа турар. Эки ажылдары дээш шаңнал-макталдарны хөй удаа ап келген.

Ол, Тываның комсомол шаңналының лауреады анияк чурукчу Т. Дондук-биле Тээлиниң кол кудумчуларын каастап кылганнар. Ында чүл дээрге, районнуң байлаан — дириг амытаннарын, азырал мал-маганын бедик черде барык-ла турасказ хевирлиг улгаттыр тудуп тургускулаан. Олар кайы ырактан көскү. Ылангыя келген аалчыларга ол солун! Чүге дээрге районнуң девискээринде кандыг аң-мен, кандыг мал-маган барын кымдан-даа айтырбайн чыткаш оон билип аптар.

Көгел Саая ам «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында дузалакчы кадарчы болбушаан, келир чылын Барнаулга болур зона аайы-биле делгелгеге киржир дээш кызымаккай белеткенип турар. Өг-бүлелиг, чеди урутлуг, оларның өөренир өөрениң, ажылдаары ажылдап турар.

— Чоокта чаа-ла буур, чээрен, сарлык бугазы, те — дөрт башты бистиң Чурукчулар эвилелинге барып дужаадым. Эки деп хүлээп алдылар—деп, ол чугаазын доосту.

Э. КЕЧИЛ-ООЛ.

КРОССВОРД

ДООРА ДУРГААР

1. Ужар куш аймаа.
2. Араатан амытан.
4. Азырал амытан аймаа.
8. Боор чылан аймаа.
9. Шалбаа амытаны.
11. Далай кужу.
12. Сөөстаарлар аймаа.
16. Үнелиг кештиг аң.
17. Шээр мал.
18. Чылгы мал.
23. Бода мал.
24. Азырал амытан.
27. Теве аймааның бир хевири.
28. Иви аймааның бир хевири.
30. Черлик аң.
31. Балык.
32. Азырал амытан.

УЗУН ДУРГААР

1. Ыт оглу.
13. Азырал куш.
25. Ыт оглу.
8. Черлик куш.
19. Шээр мал.
6. Черлик куш.
20. Чылгы мал аймаа.
3. Черлик амытаннарның ниити ады.
14. Ужар, черлик болгаш азырал амытан.
29. Черлик амытан.
7. Сугга чоруур амытан.
21. Азырал куш.
10. Шээр мал.
22. Бода мал.
5. Насекомнар аймаа.
15. Черлик куш.
26. Хээкчилер аймаа.

Кроссвордту Б. Хомушку (Өвүр) тургускан.

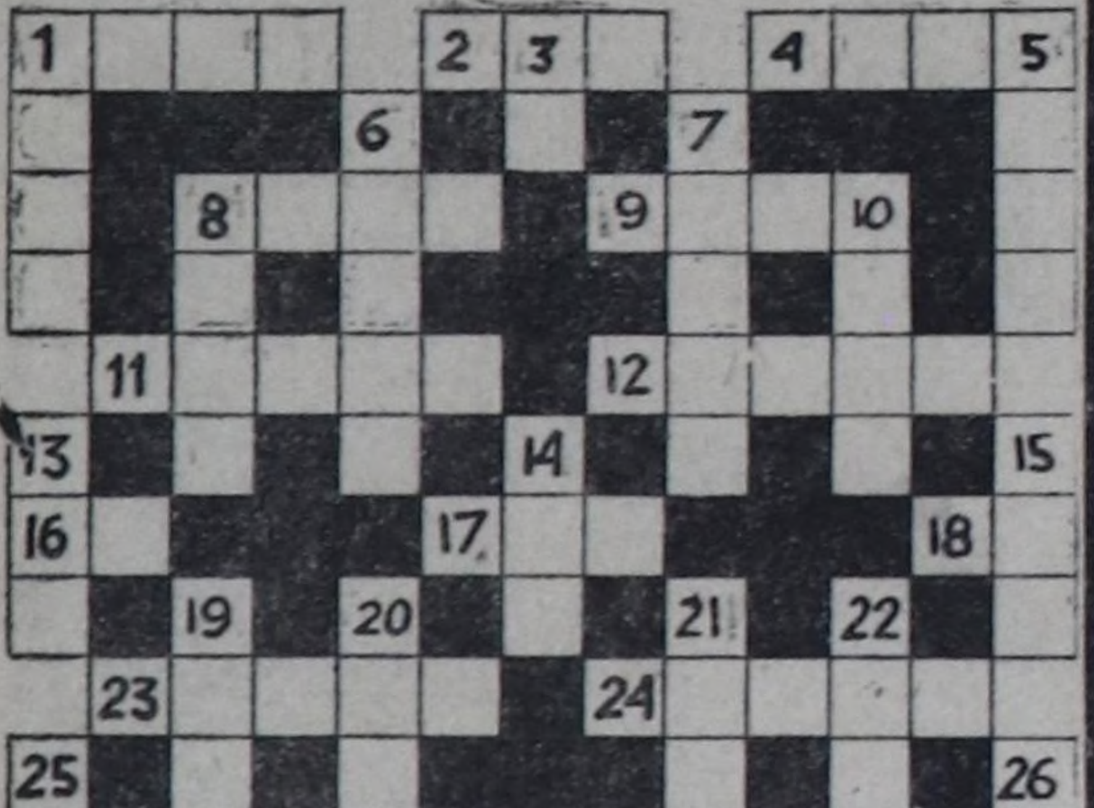

ШИИТКЕЛ

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында дайзынның талазынче кирген, Төрээн чурттуң өскерликчилери Титаренко, Остапенко, Визирь оларны шиидери Белгородта доозулган.

Гитлержилерниң түр эжелеп алганы совет девискээрге турган, олар партизаннарга болгаш чажыт организацияларга удур шаажылал операцияларын чорудуп турган фашист чажыт хову полициязынга эки тура-биле албан кылып кирген. Шииттирип турарларның албан эрттиоип турганы гитлержи фашистиг полицияның 725-ки бөлүү баштай амгы Белгород областың девискээринге хөделип турган, а ооң соонда немец-фашистиг армия-биле кады дезип бар чыда Сумыга болгаш Киевке дерзиидеп турган.

Боттарының ээлери гитлержилер-биле кады Титаренко, Остапенко болгаш Визирь олар 1942—1943 чылдарда хан төгүүшкүннүг кем-буруулуг үүлгедиглерни кылганнар. Олар 50 совет патриоттарны тудуп хоругдаарынга болгаш боолап өлүрерингe киришкеннер.

Киев чоогунда Дарницкиниң вагон септээр заводунга чажыт организацияның киржикчилери чораан херечилер В. К. Калиниченко, О. И. Ильюша, В. Г. Науменко оларның судка чугаалары фашистерниң болгаш оларның дузалакчыларының кем-буруулуг үүлгедиглериниң килеңниг сөйгалаашкыны болган.

Москваның шериг округунуң шериг трибуналының үнүүшкүннүг сессиязы өскерликчилерни дээди кеземчеге адып шииткен. (СЭТА-ның корр.).

СЕМИНАРДА

Кызылда республиканың уругларның музыка школаларының башкыларының семинары болуп турар. Культура министерствозунуң өөредилге черлери болгаш уран чүүл талазы-биле эртем-методиктиг кабинединиң чалааны-биле ССРЭ-ниң Педагогика эртемнериниң академиязының ниити болгаш педагогика психологиязының институдунуң эртем ажылдакчызы Лев Вячеславович Виноградов семинарга киржири-биле келген. Ол бистиң республикада ийи дугаар кээп турар.

Уругларның музыкага хандыкшылдыын билип алыр аргаларын база музыканың эге билиглерин башкылаарының айтырыгларын семинарда чугаалажып турар.

Музыка башкылары музыканы школаларга башкылаарының методиказын база өөренирлер.

Н. ВАСИЛОВСКАЯ.

«БУКТУГ ЯМПУЙ»

Республиканың киноэкраннарынга Горький аттыг киностудияның үндүргени «Буктуг Ямпуй» деп кино үнүп эгелээр. Кинонуң сценарийиниң автору болгаш тургускан режиссёру Борис Бунеев. Алдан, даанче барган кижилерниң ис чок чидип турарының чылдагаанын тодарадыр дээш, геодезистерниң кылган маадырлыг чоруунуң дугайын кинода көргүзүп турар.

Кол рольдарның бирээзин Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Ольга Ензак ойнап турар. Ол ышкаш кинода артистер Юрий Заборовский, Родна Ешонов болгаш өскелер-даа киржип турар.

В. ВАСИЛЬЕВА.

СОНУУРГАКТАРГА

КСИЛОФОННУ КЫМ ЧОГААТКАНЫЛ?

Шклов деп бичии белорус хоорайжыгаштың музыка школазынга элдептиг ксилофон кестүп келген. Ооң «ырлаар» калбак ыяштарын өрүп каан саваң хоолайжыгаштар-биле быжыглаан. Ол дээрге шкловчуларның чаңгыс черчурттуу Михаил Гузиковтуң чүс ажыг чыл мурнунда чогаадып кылганы бир дугаар ксилофоннуң ылаптыг хоолгазы-дыр.

Эрткен чүс чылдың эгезинде кударга болгаш байырлалдарга флейтага ойнап турган амыдырап чораан ол кижи Европадан XV векте экелген цимбалга дөмейлешкек музыка херекселин сайзыраңгайжыды кылыр деп бодап алган. Чартык үннер чок болганындан аңаа чараш аялга ойнаар арга чок турган. Мастер кылыны янзы-бүрү ыяшчыгаштарны үр болгаш шыдамыккай чонуп, таарыштырып, ыяштарның «ырлаары» эки болзун дээш өрүп каан саваң-биле оларны быжыглаарын хөй янзы кылдыр шенеп келген. Ыяштар «ырлажып» үнген!

1833 чылда Михаил Кве... болган ярмаркага баргаш, аңаа чыылган чон мурнунга бир-ле дугаар ойнап бараалгаан. Ооң соонда «Олесский вестниктиң» дыңнатканын ёзугаар алырга, «ыяштан болгаш саваңдан кылган херекселге» тергиин-не ойнаан. Ол өске-даа хоорайларга база баргылаан.

Венага, Берлинге болгаш Парижке көргүскен концерттери белорус музыкантыны болгаш ооң кылып алган херекселин алдаржыткан.

Европага үр үеде чоруп келген үезинде М. Гузиков аарый бергеш, төрээн чери—Шкловче далаш-биле чанып кан. Ол аңаа удатпаанда мөчээн. Ынчалза-даа ооң чогааткан аялгалары, музыказы улустарның сагыш-сеткилинде арткан. Ооң талантылыг угааны болгаш холдары-биле кылган херексели бөгүн делегейде нептерээн.

Е. ГОРЕЛИК,
СЭТА-ның корр.

Шклов.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ФЕВРАЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кара хадың» 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Маадырлыг чоруктуң салгалы» 9.25, 15.30, «Шил чинчилер» 10.35, 12.05, «Шивээ» 13.35, 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Онза комиссар» 11.00, 13.00, «Скорпион» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сөөлгү ийи» 9.30, 11.20, «Синьор Робинзон» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Буктуг ямпуй» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Русалочка» 9.20, 11.00, 12.40, 14.20, «Кара хадың» 17.40, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шивээ» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40—«Зарядкага чыскаалыңар!» 11.00—«Будильник». 11.30—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 12.30 — «Тоол аалдап келген». «Койгун таңныылы». Уран-чечен фильм. РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева эге сөс чугаалаар. 13.30—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 14.00 — «Көдээге дамчыдылга». 15.00—«Театр шинизи». В. Пусов—«Иван Рыбаков». ССРЭ-ниң Күрүнениң үлегерлиг Биче театрының фильм-шинизи. 16.45—Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге тураскааткан бөлүктен «Ажылчын аңгы ынчаар дужааган» деп документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү. 17.15—«Олимпиада-80». 18.00—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 19.00—Мультфильмнер программазы: «Селбергей бора-хөкпеш», «Реке—альпинист». 19.30—«Делегей байдалының дугайында» 20.15—Орус улустуң В. Андреев аттыг оркестриниң концерти. Солизи—ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Штоколов. Ленинградтан дамчыдылга. 20.40—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга уткуштур. 20.55—Н. К. Крупскаяның төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болганынга. «Надежда». Уран-чечен фильм. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.05—Анияк соңгукчуларның дилээ-биле музыкалыг программа. 23.50—00.45—Чиик атлетика талазы-биле Европаның чемпионады. Төңгеде—медээлер.

ФЕВРАЛЬ 26-ДАН МАРТ 4-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Понедельник

ФЕВРАЛЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Лэсси» бөлүктен уругларга фильм: «Черлик бойдустуң кыйгызы», «Ирбиштиң изи-биле». 12.15 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 13.15—П. Владигеровтуң чогаалдарындан концерт. Москваның Күрүнениң симфония оркестри күүседир. Дирижеру—ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Дударова. 13.50 — Медээлер. 13.55—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 — «Көдээниң ажылчы хүннери». Кинопрограмма: «Тараачын оглу болзуңза», «Бо байырлалдар болгаш ажыл хүннери». 17.00—«Авамның школазы». Дамчыдылганы медицина эртемнериниң доктору профессор Н. А. Тюрин чорудар. 17.30 —ССРЭ-ниң алдарлыг штурманы В. И. Аккуратов-биле «Орленок» телестудиязының анияк корреспонтентилери-биле ужуражылгазы.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.45 — «Челээш». Дамчыдылга. 19.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.25—«Беш чыл. Дөрткү чыл». Дамчыдылгага Оренбург областан ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттары СЭКП Оренбург обкомунуң бирги секретары, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры А. В. Коваленко, аргыжылар бригадири В. В. Кархалева, «Новооренбургский» совхозтуң механизатору М. М. Санаев, «Авангард» колхозтуң даргазы Л. К. Агапова олар киржир. 20.10—М. Горький—«Дайзыннар». ССРЭ-ниң Москвада М. Горький аттыг уран-чечен үлегерлиг театрының фильм-шинизи. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.20—00.45—Спорт программазы: суг волозунуң талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Москвич». Ташкентиден дамчыдылга. чиик атлетика талазы-биле Европаның чемпионады. Венадан дамчыдылга. Төңгеде—медээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30—Төрүттүнгени хүнүнден бээр 110 чыл болганынга. «Надежда Константиновна Крупская». Документалдыг фильм. 18.50 — Совет ырның концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.25 — Чарлаалдар. 19.30 — «Техниктиг информацияның медээлери». Дамчыдылга. 19.45 — «Тарылга ээлчештирилгези болгаш дүжүт». Документалдыг фильм. 20.05—21.05 — «Пекин—кижи төрелгетенниң дүвүрээзини». Документалдыг фильм.

Вторник

ФЕВРАЛЬ 27-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.55 — Эртенги гимнастика. 11.20—М. Горький — «Дайзыннар». ССРЭ-ниң Москвада М. Горький аттыг уран-чечен үлегерлиг театрының фильм-шинизи. 13.40—Медээлер. 13.45—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 — «Сибирьде болгаш Ыраккы Чоөн чүкте». Документалдыг фильмнер программазы. 17.00—«Ю. Олешиниң чогаадылгазы». 17.45—«Музейлерде болгаш делгелге залдарында». Күрүнениң орус музейи. Төөгүнүң арыннары. 1917—1979 чч.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Чарлаалдар. 18.20 — Телемедээлер. 18.35 — «Балис Дварионас-биле ужуражылга». Телефильм. 19.00 — Телемедээлер. 19.10 — «Бистиң сагыш салдыншкынывыстың хоорайы». Телефильм. 19.35—«Хөглүг өг». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.15—«Бөгүн делегейде». 20.30—Татарның Күрүне филармониязының Күрүнениң симфония оркестриниң концерти. Казаньдан дамчыдылга. 21.00—«Кижи болгаш хоойлу». Дамчыдылганы юридиктиг эртемнериниң доктору В. М. Савицкий чорудар. 21.30 — «Улустуң чурукчузу». Документалдыг телефильм. 22.00—«Шөлче соңгалыг бажың». Телешииниң баштайгы көргүзүү. Автору—А. Вампилов. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.15—«Музыкалыг амыдырал». Дамчыдылганы РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы композитор А. А. Николаев чорудар. 00.25—01.05—«Таллинниң селемези» деп фехтование талазы-биле делегей маргылдаазы. Таллинден дамчыдылга. Төңгеде—медээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.15—«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга уткуштур». Анияк соңгукчуларның клуву. 18.45—«Уругларга шүлүктер». 19.15—«Телестадион». 19.45 — «Эртем ачызы». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң ЭА-зының оралакчы президентизи академик Е. П. Велихов, УССР-ниң ЭА-ның оралакчы президентизи академик В. И. Трефилов киржир.

КЫЗЫЛДАН

20.15—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга. 20.45—21.45—«Аңнаашкында шии». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.

Среда

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.50—Эртенги гимнастика. 11.15—А. Вампилов—«Шөлче соңгалыг бажың». Телешии. 11.45—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар. 12.45—«Оттуг хемниң кижилери». Документалдыг телефильм. 13.15—«Борис Мокроусов». «Ыр». Фильм-концерт. 13.40—Медээлер. 13.45 — 15.50 — Чапсар. 15.50—Медээлер. 16.10—«Сээң күш-ажылың—сээң бедииң». Кинопрограмма. 17.15—«Орус чугаа».

КЫЗЫЛДАН

17.50—«Отчугаш». Дамчыдылга. 18.20—Телемедээлер. 18.35—Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.50—«Кижи. Чер. Октаргай». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. И. Севастьянов чорудар. 19.35—«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга уткуштур». 20.05 — «Идепкейлиг зона». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы. 21.10 —«Бөгүн делегейде». 21.25—«Идепкейлиг зона». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.15—«Кино көрүкчүзүнүң спутниги». Дамчыдылганы Бүгү-эвилелдиң «Союзинформкино» каттыжышкынының директору Ю. Н. Александров чорудар. 23.45—00.40—«Кежээки аялгалар». Төңгеде—медээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

17.50—«Объектив». 18.40—«Харыылаңар, горнистер!»

КЫЗЫЛДАН

18.50—«Хоойлу болгаш хүлээлге». Дамчыдылга. 19.15—20.30—«Аңнаашкында шии». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.

Четверг

МАРТ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.50—Эртенги гимнастика. 11.15—«Идепкейлиг зона». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2-ги сериялары. 13.25—Концерт. 13.55—Медээлер. 14.00—15.55 — Чапсар. 15.55—Медээлер. 16.15—«Москва—чылдың үелери». Документалдыг телефильм. 17.05—«Совет соңгулда системазы». Дамчыдылгага СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады, ногаа өстүрүкчүлериниң бригадири Г. И. Рыбакова, ССРЭ-ниң юстиция министриниң бирги оралакчызы А. Я. Сухарев, юридиктиг эртемнериниң доктору Б. П. Топорнин киржир. 17.35—«Беш чылдың тудугларында». «Бригада керээзиниң аргазы-биле». Түңнелдер болгаш перспективалар».

КЫЗЫЛДАН

18.05—Телемедээлер. 18.20—Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.30—«Чүс чылдың эгезинде». Уран-чечен фильм. 19.55 —«Бөгүн делегейде». 20.10 — «Аас-кежиктиг чашкы үе». Пионерлер концерти. 20.55—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат эш А. Н. Косыгин-биле Москва хоорайның соңгулда округунуң соңгукчуларының ужуражылгазы. ССР Эвилелиниң Күрүнениң үлегерлиг улуг театрындан дамчыдылга. 23.00—00.40 — Күрүнениң Соңгу чүктүң орус улустуң ниити ырызының концерти. Төңгеде—дамчыдылга программазы.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.45—П. И. Чайковский — Оркестрлиг фортепианога бирги концерт. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Федосеевтиң удуртулгазы-биле Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилелдиң радиозунуң Улуг симфония оркестри күүседир. Солизи—делегей конкурузунуң лауреады М. Плетнев.

КЫЗЫЛДАН

18.30—«Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш». Дамчыдылга. 18.50—20.05—Телефильмнер программазы: «Шил эжик», «Баштайгы орук», «Уткуштур».

Пятница

МАРТ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.35—Эртенги гимнастика. 11.00—«Чүс чылдың эгезинде». Уран-чечен фильм. 12.25—«Улуг пропаганданың ленинчи планы». 12.55—«ССРЭ-ниң улустуң артизи О. Бардина ырлаар». 13.10—Медээлер. 13.15—16.05—Чапсар. 16.05—Медээлер. 16.25 —«Делегей кырында тук». Документалдыг фильм. 17.05 —С. Рахманинов—Ийиги симфония. Москваның Күрүне филармониязының үлегерлиг симфония оркестри күүседир. Дирижеру РСФСР-ниң улустуң артизи Д. Китаенко. 18.05—Р. Рождественский — «Ийи чүс он базым». Шүлүктер. Автор номчуур.

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.15—«Фронт ажыр орук». Телефильм. 19.40—«Сээң болгаш мээң бойдузувус». Дамчыдылга. 20.00—«Тыва неделя». Информастыг программа. 20.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.30—«Симфония концерти». 20.55—ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады эш Л. И. Брежнев-биле Москва хоорайның Бауман соңгулда округунуң соңгукчуларының ужуражылгазы. Концерт. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Төңгеде — дамчыдылга программазы.

ИИЙГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

19.00—«ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары». 19.30—«Шыдыраа школазы». «Ак терге». 20.00—«Москва болгаш москвачылар».

КЫЗЫЛДАН

20.30—21.00—Кыска хемчээлдиг фильмнерниң программазы: «Сарыг тондур», «Сөөлгү чадаг кижи».

Суббота

МАРТ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.35 — Эртенги гимнастика. 11.00 —«Аныяктарның чогаадылгазы». 11.25 —«Силерге, ада-иелер». 11.55 —«Эки барааннарны хөйнү». 12.25—«Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.55 — «Айыыл чок шимчээшкин». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң ИХМ-ниң КАИ-ниң Кол эргелелиниң салбыр начальниги Н. Д. Сорокин чорудар.

КЫЗЫЛДАН

13.25— «Даарта — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

14.25—«Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлалдыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар. 15.10—«Челээш». Улус чогаадылгазының телепрограммаларының үшкү Делегей фестивалы. Болгария Улус Республика. 15.45—Кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алганының 25 чылынга. «Чер кырында кижи». Дамчыдылганы «Известия» солунунуң тайылбырлакчызы З. Иващенко чорудар. 16.35—Мультфильмнер программазы: «Мугулай бора хөкпеш», «Леопольд диистиң өжээн негеп алышкыны». 16.55—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Москва) —«Торпедо» (Горький). В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарла —«Спортлото» тиражы. 19.25—«Билдингирдаа бол элдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар. 20.35—«Дээрбекти делгемнедир». Эстрада программазы. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.05—01.10—«Кинопанорама». Төңгеде—медээлер.

Воскресенье

МАРТ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40 — «Зарядкага чыскаалыңар!» 10.55 — «Ада-чурт». Н. Добронравовтуң сөстеринге А. Пахмутованың ыр бөлүү. Күүседикчилери — Күрүнениң республиканың А. Юрлов аттыг орус улустуң үлегерлиг ниити ыр капеллазы. Удуртукчузу — РСФСР-ниң уран чүүлдүң алдарлыг ажылдакчызы Ю. Ухов. Москваның оолдарның ниити ыр училищезиниң өөреникчилериниң ниити ыры болгаш ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьевтиң удуртулгазы-биле эстрада — симфония оркестри. Солистер — Т. Синявская болгаш ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Магомаев. 11.25 — «Будильник». 11.55—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 12.55 — «Тоол аалдап келген». «Тоолга домей кайгамчыктыг тоогу». Уран-чечен фильм. 14.15 —«Көдээге дамчыдылга». 15.15 — «Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 15.45 — «Театр шинизи». С. Дангулов — «Хүлээп көрүүшкүн». ССР Эвилелиниң Күрүнениң үлегерлиг биче театрының фильм-шинизи. 18.10 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.

КЫЗЫЛДАН

19.10— Телемедээлер. 19.20 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

19.25 —« Бөгүн — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнү». Соңгулда участоктарындан репортаж. 19.35 — «Делегей байдалы». 20.20—«Чазын». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2-ги сериялары. 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.30—01.00 —«Байырлал концерти». Эвилелдер бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга. Төңгеде — медээлер.

Редакцияның адрези:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63. редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35. секретариаттың 2-23-35. партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54. кезээ алыш-агый килдизиниң 2-21-47 үлетүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27. информация килдизиниң 2-20-60. корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45. солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 468

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00458.